

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: AF DANSKEREN IV

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "AF DANSKEREN IV", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 272. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-grundtvig09val-shoot-workid119380.pdf> (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

Folke-Tfainget og Troes-Friheden i Danmark.1

Tit faaer man Lov for lidt og Last for endnu mindre, siger Ordsproget, og det Sidste har Folkethinget faaet at fornemme under Behandlingen af den Lov om *borgerlig Troesfrihed*, som fra alle Kanter er odraabt for et Uhyre, der aldrig burde faaet Lov til saa meget som at stikke Næsen ind ad Dørren hos os .og lugte hvor den var, thi det er baade vist og sandt, at Folkethinget ei har gjort det mindste meer for denne Lov end det høilig var nødt til, naar det ikke vilde gjøre baade sig selv og det danske Folk den uslukkelige Skam, at i deres Øine var *Troesfrihed* enten noget saa afskyeligt eller dog noget saa smagløst, at man aldrig engang maatte tænke derpaa eller tale derom, endsige da stemme derfor. Folkethinget har nemlig kun med Møie tilladt, at Lovforslaget om *borgerlig Troesfrihed* maatte nyde Fremme og komme til anden Behandling, og da Overtallet i det nedsatte Udvalg ganske lagde det tilside og foreslog noget ganske andet, der, naar det skulde være hensigtsmæssigt, *forudsatte*, at *ingen* af alle den saakaldte *Folke-Kirkes* Medlemmer fælde mindste Trang til den borgerlige Troesfrihed, som Grundloven hjemler alle danske Borgere, da maatte selv *Spandet* snart opgive sit Forslag, og Udvalgets ganske andet blev igaar antaget med 70 Stemmer imod 10, blandt hvilke fattige Ti der endda var adskillige, for hvilke selv den ny Lov, der kun angaaer dem, som *hverken* hører til Folkekirken *eller* til noget andet anerkendt Samfund, syndes all for ukirkelig frisindet og fritænkerisk.

* *
-- 273

Har altsaa Foiketkinget ikke viist Forslaget om at giennemføre den grundlovlige Troesfritied i hele *Borgerlivet* for lidt gunstig Opmærksomhed, *for megen* har det aabenbar *ikke* viist, det vil selv de ivrigste Kæmper for Folkekirkens Frihed for at faae Frihed bagefter nødes til at indrømme.

Uagtet jeg nu imidlertid fuldtvel erkiender Folkethingets vanskelige og indeklemte Stilling i denne Friheds-Sag, som havde *Ministrene*, kunde vente at faae Landstinget og *syndes* at have Folke-Stemningen imod sig, saa fandt jeg dog, efter det modneste Overlæg, jeg kunde anvende, at *saa langt*, som Udvalget gik fra det oprindelige Forslag, der fritog alle Rigets Indbyggere for at underkaste sig enten Daab, Confirmation eller Brudevielse som en *Borgerpligt*, som en af deres *borgerlige* Tynger og Byrder, *saa langt* derfra, som der er til Antagelsen af en Lov, der maa synes at benægte næsten hele Folkets Krav paa eller Trang til *borgerlig* Frigjørelse fra Kirketvang, saa langt burde Folkethinget vist ikke gaaet.

Dette stræbde jeg igaar, saa godt, jeg kunde, at stille Thinget for Øie og lægge det paa Hjerte, og skiøndt det ikke lykkedes mig at rokke Overtallets Beslutning i denne Sag at see mere paa de *Enkelte*, som ved denne Lov vilde faae en Frihed, Ministeren paastod, de ellers maatte nødes til at savne, end paa *alle* dem, hvis Krav var lige saa retmæssigt, men hvis Trang til Friheden ei for Øieblikket var saa indlysende, saa vil jeg dog meddele »Danskerens« Læsere og Læserinder min afvigende Betragtning af Sagen paa dens sidste Trin.

Da min Udtalelse ikke endnu er aftrykt i Rigsdags-Tidenden, kan jeg vel kun give mit Udkast, men da jeg altid, naar jeg skriver for Munden, skriver *udaf* Munden, saa bliver mit »af Haanden i Munden« næsten ganske det Samme, som mit »af Munden i Haanden«.

»Naar den høitærede Minister for Oplysnings-Væsenet iaftes yttrede, at det vist ikke vilde gjøre nogen synderlig Forskiel hvad vi endnu kunde have at sige om det Lovforslag, som idag skal antages eller forkastes, og at han derfor med god Samvittighed allerede da kunde ønske at beholde det sidste Ord, da var jo vel endeel ærede Rigsdagsmænd derom enige med ham, men Thingets Overtal havde dog i mine Øine soleklar Ret, da det fandt det urigtigt at afbryde Ordskiftet om Loven i sin Heelhed før det endnu var begyndt, altsaa at afvise det uhørt. Det gjorde man rigtignok forleden ved Presselovens tredie Læsning, men det er vist nok hvad man nødig skulde gjøre een 274 Gang til, og allermindst ved en Lov som denne, thi det er jo klart, at gaaer man frem paa denne Vei, da bliver Forhandlingen ved 3die Læsning et Uglebillede af Forhandlingen ved 2den Læsning, istedenfor, hvad den skulde være, en Forklaring af Forhandlingen ved første Læsning, saa Loven, efter ved anden Læsning at have modtaget alle de Ændringer og Tillæmpninger, man fandt hensigtsmæssige, nu i sin klare Skikkelse modtog sin endelige afgjørende Dom.

Saaledes i Almindelighed, og nu dette Lovforslag i Særdeleshed, der *ikke* har giennemgaaet nogen første Forhandling, er faldet ned fra Skyerne ved anden Behandling og saa godt som slet ikke betragtet i sin Heelhed, i sin hele Stilling paa den ene Side til Danmarks Riges Grundlov og paa den anden Side til den *Frigjørelse* af Borgerlivet fra alle kirkelige Hensyn, som, hvad enten man vil kalde den Troesfrihed, Samvittighedsfrihed, Religionsfrihed eller, som Engelskmanden, der gaaer buus paa det for Haanden

virkelige, »Gudsdyrkelses-Frihed« (*liberty of worship*), er et i vore Dage aldeles uafviseligt Krav, som under en eller anden Skikkelse, paa en eller anden Maade, ordenlig eller uordenlig, ved Lov eller uden Lov, maa tilfredsstilles, hvor enten *Borgerlivet* eller det høiere Menneskeliv skal vinde en fornyet, varig Skikkelse og rolig Virksomhed.

Man har vist nok ogsaa herinde dristig paastaaet, at ialtfald hos os her i *Danmark* var der saagodtsom slet ingen Trang til en saadan borgerlig Frigjørelse fra det kirkelige Halsjern, da *Folket* var velfornøiet med det, som det var gaaet over til Folkekirken fra den gamle Statskirke, men jeg maa tage mig den Frihed at sige hvad jeg kan bevise, det er ikke saa.

Det kan vist nok være sandt, hvad Tusinder fra *Lolland* og fra *Jylland* har underskrevet, at de ingen Trang følte til borgerlig Frihed for Kirketvang, men det kan dog kun være sandt, naar de virkelig endnu sove den søde Søvn, hvortil vore *verdslige Kirkelove* truede Folket og hvori vor gamle Statskirke inddyssede sine Medlemmer, thi ikke blot alle de saakaldte »Opvakte« trindt i Landet har jo høirøstet forkyndt, at de i deres *Saligheds-Sag* ei kunde erkiende nogen verdslig Magt og Myndighed, men vi alle, som er vaagnede til aandelig Bevidsthed, hvad enten vi antager eller vi forkaster den Troesbekiendelse, som vore verdslige Love foreskrev, vi veed jo, at vi i denne Henseende ei med vor bedste Villie kan erkiende den verdslige Øvrigheds eller Rigsdagens Ret til at bestemme vort Forhold til Gud og Evigheden og i det hele til den anden, usynlige 275 Verden, enten det, eller kan, som ærlige Mennesker, underkaste os deres Bestemmelser paa disse dem aldeles fremmede Enemærker. Ja m. H. for at nævne noget aldeles bestemt, som jeg veed med fuld Vished, saa seer de her en dansk Borger, en af den gamle Statskirkes gamle og, som man siger, meget gammeldags Præster, som har stridt hardt for alt det *Indvendige* i Statskirken, men har dog i alle sine 40 Præsteaar baade følt og paastaaet Retten til *borgerlig Troesfrihed* og har selv følt Trangen saa dybt, at han ikke blot indstændig har bedt om at maatte træde ud af den i hans Øine rædsom forvirrede, halv forstenede og halv opløste Statskirke, men vilde selv af det haarde Forbud ei ladt sig hindre fra at træde ud paa egen Fare, naar han ikke havde ladet sig bevæge ved Tanken -om de Tusinder, som havde lyttet til hans kirkelige Røst og maatte fulgt ham ved det *dengang* borgerlig fortvivlede Skridt, og selv derved kunde han ikke ladet sig bevæge, hvis han ikke havde næret det Haab, at hos det milde, billige og fredelige danske Folk maatte dog snart den milde og klare Oplysning om borgerlig Troesfriheds Retmæssighed og Nødvendighed ogsaa i Lovgivningens gjøre sig gjældende.

Nu, det Haab blev ei heller skuffet, thi den Oplysning har jo gjort sig gjældende i *Danmarks Riges Grundlov*, der saa udtrykkelig som muelig hjemler Borgerlivet i hele sin Udstrækning Fritagelse fra alle kirkelige Hensyn, og jeg er sikker paa, at naar det Lovforslag, som min meget ærede, baade trofaste og lovfaste, Ven gjorde til at giennexnføre denne Frigjørelse af Borgerlivet, som tillige vilde frigiort Kirkelivet i alle Samfund, naar det paa en Maade fik Overtallet imod sig, da var det ingenlunde fordi Overtallet enten misundte eller vilde nægte Nogen af os som danske Borgere den kirkelige Frihed, vi føle Trang til at nyde og har efter Grundloven ogsaa borgerlig Ret til at kræve, men at det kun var, fordi der var noget, der stødte den danske Følelse, og meer end der behøvedes, som stred mod indgroede Sædvaner. Og naar nu det nærværende Lovforslag er nær ved at faae Overtallets Stemmer for sig, da er jeg ogsaa sikker paa, det er ingenlunde fordi man enten finder det svarende til Grundlovens Forjættelse eller fyldestgiørende for os af alle Bekiendelser, som føle dybt baade vor Ret og vor Trang til at føre et lovmæssigt Borgerliv uden alle kirkelige Indsigelser og at ordne vore kirkelige, vore aandelige Forhold uden borgerlig Indblanding, men Overtallet kan kun lade sig bevæge til at stemme for dette Lovforslag, ved den Paastand af Ministeren 276 for Kirkevæsenet, at de, der for Øieblikket aabenbar behøve og høirøstet kræve Undtagelse fra de gamle, verdslige Kirkelove, de kan ikke hjælpes dertil uden ved en ny Lov, men at det kan skee ved en Lov som denne. Og denne Paastands Rigtighed er det nu, jeg ikke blot drager i Tvivl, men reent ud benægter, i det jeg paastaaer, baade at alle de, som føler Trang til borgerlig Troesfrihed kan faae den uden nogen ny Lov, og at dette . Lovforslag kun vilde hjælpe meget faa af dem til denne Frihed.

Dels mener jeg nemlig, det er klart, at alle de danske Embedsmænd, der har lovet at holde Grundloven og vil følge den, maa drage deres Haand tilbage fra al Anvendelse af borgerlig Tvang i Kirkesager, saa at ingen Præst kan kræve borgerlig Tvang anvendt mod dem i hans Sogn, der enten, *efter Indskrivningen* til Ægteskab, har biet hvad før kaldtes for længe med at lade sig vie, eller, som, *efter Anmeldelsen* af et Barns Fødsel, biede hvad før kaldtes for længe med at lade det døbe, eller som var blevet atten Aar gammel uden at lade sig bekræfte i sin Daabspagt, og saa at ingen Dommer, hvis slige Sager kom for ham, kunde enten dømme til Tugthus eller til Bøder for saadanne kirkelige Forseelser. Dernæst har jeg jo selv hørt af den høitærede Cultusminister, at han havde sørget for, at ingen, som lod sit Barn henligge udøbt, blev sat i Bøder, og den høitærede Minister maatte jo da ligesaa godt, efter sin egen Overbeviisning, kunne sørge for, at ingen kom i borgerlig Uleilighed fordi de ikke var kirkelig confirmerede eller havde ladet sig vie.

Saaledes kunde vi da alle, som føle Trang til borgerlig Kirkefrihed, være hjulpne uden nogen ny Lov, og dersom derimod det nærværende Lovforslag antages og træder i Kraft, da er vi, aabenbar de fleste med Retten og Trangen til Frihed, som regnes til den gamle Statskirkes Virvar eller Chaos, som man siger, skal være den Folkekirke, Grundloven nævner, saa langt fra at være hjulpne, at kunde noget betage os selv Haabet om at opnaae denne Frihed, da maatte det være en Lov, som denne, der ene befatter sig med dem, der hverken regnes til Folkekirken eller til noget anerkjendt Samfund, som om ingen andre havde enten Ret

eller Trang til borgerlig Troesfrihed end de, man herinde har kaldt »kirkelige Løsgængere«, altsaa, reent ud sagt, det samme som vore Fædre paa Øerne kaldte »Rakkere« og i Jylland »Kieltringer«, som ogsaa da var fri for Kirketvangen.

Skulde nemlig vi, som regnes til Folkekirken, faae Gavn af 277 den Frihed, nærværende Lov tilbyder, da maatte vi ikke blot aabenlyst træde ud af Folkekirken, men holde os fra alle anerkjendte Kirkesamfund, og vogte os for at anerkjendes som et Kirkesamfund, og jeg skal overlade det til Folkethinget at bedømme, om det enten vilde være stemmende med Grundloven, med Borgerlivets eller med Folkekirkens Tarv, at vi, jeg veed ikke hvormange, men dog sikkert danske Folk i Tusindtal, skulde nødes til at være kirkelig husvilde for at nyde den borgerlige Troesfrihed, som alle vaagne Sjæle føle Trang til og alle danske Borgere efter Grundloven har Ret til at kræve.

Vist nok vilde jeg, naar der ei kunde blive bedre Kiøb, ogsaa i disse dyre Domme kiøbe den nødvendige Frihed og raade mine Venner til det samme, men jeg er dog vis paa at handle i det danske Folks Aand og i Folkekirkens velforstaaede Tarv, naar jeg foreslaaer Thinget at forkaste nærværende Lovforslag, der vilde skade langt niere end gavne Frihedens Sag, og næsten gjøre det umueligt at faae borgerlig Troesfrihed fredelig og læmpelig giennemført i Danmark, hvortil der ellers nu er den bedste Udsigt, thi da den høitærede Minister har erklæret sig gunstig for *Sognebaandets Løsning*, saa er der al Udsigt til, at vi næsten alle, som regnes til Folkekirken, ogsaa frivillig kan blive i den, uden at savne den aandelige Frihed, vi ikke kan eller maae opgive. Hertil hører nemlig, efter min gamle Overbeviisning, blot tilligemed Sognebaandets Løsning en saa fri Forfatning i Folkekirken, at der f. Ex. kan være saa stor Forskiel mellem lige borgerlig gyldige Brudevielser, som der alt længe har været mellem mine *reenkirkelige* og saadanne *reenhuslige*, som de i sin Tid meget yndede og søgte *Brørsonske* Brudevielser, thi naar enhver i Folkekirken, som Staten understøtter, kun med lidt Uleilighed kan finde alt hvad han kirkelig søger, da gaaer vist meget faa ud paa kostbare Æventyr. Denne læmpelige, og jeg tør sige baade kirkelig og borgerlig udmærket glædelige, Løsning af det for Borger-Samfundet sørgelige Stridsspørgsmaal om den rette Vei til Guds Rige, denne Løsning vilde langt fra at forberedes, saavidt mueligt forebygges ved Antagelsen af nærværende Lovforslag, som jeg derfor paa det kraftigste og kiærligste maa fraraade.«

Saavidt Rigsdags-Talen, og det gjorde mig meget ondt, at mellem de Udsættelser, den høitærede Minister gjorde paa min Tale, som syndes slet ikke at have huet ham, var ogsaa den, at baade havde jeg gjort Regning uden Vært, naar jeg ventede at Folkekirken skulde blive rummelig nok baade til mig og 278 mine Antipoder, og al jeg havde modsagt mig selv ved at nægte den verdslige Magt Ret til at give Love i *Troessager* og vilde dog have den til at *paanøde Folkekirken* en urimelig *Troesfrihed*. Selv-Modsigelsen vil Læseren strax see, jeg var fri nok for, naar jeg kun yttrede *Ønsket* om en saa fri Forfatning i Folkekirken, som ovenmeldt, uden at berøre *Maaden*, hvorpaa *Ønsket* muelig kunde opfyldes, men da jeg alligevel ganske rigtig troer, som der ogsaa staaer i Grundloven, at *Folkekirkens* Forfatning skal ordnes ved *Lov*, altsaa af *Rigsdagen* og den *verdslige Øvrighed*, saa skal jeg tilføie et Par Ord om denne Sag, som synes mig klar nok, men synes endnu at staae noget dunkelt ikke blot for mange Præster og Professorer, men selv for den høitærede Minister.

Uagtet der nemlig ikke staaer i Grundloven, hvad der stod i Udkastet, at med *Folkekirken* menes det Kirkesamfund, som *Folke-Mængd* en vedkiender sig, saa maae dog *Lovgiverne* ei blot have Ret til men ogsaa have den Pligt at paasee, at denne saakaldte *Folkekirke*, som opholdes paa *almindelig* Bekostning, *ikke* faaer en Indretning, der kan skille den ved Mængden af Folket, og derved ei blot gjøre dens Navn tomt og latterligt, men gjøre den selv til en forhadt Byrde for *Folke-Mængden*, der, udenfor den, maatte selv bekoste sin Gudsdyrkelse og dog bidrage mest til at vedligeholde hele Landet over en dem ubehagelig Gudsdyrkelse for Mindreparten. Lader det sig altsaa, som jeg paastaaer, forudsee, at hvis man i Folkekirken ikke vil udvide, men indskrænke den selvtagne Frihed, som enhver dygtig Præst i den danske Statskirke giennem over et halvt Aarhundrede har nydt, da kan Folkekirken ikke beholde enten Overmaalet af aandelige Kræfter eller Mængden af Folket, da lader det sig ogsaa forudsige, at den eneste hensigtsmæssige Ordning af Folkekirken er, ved *Præsternes Fritagelse* fra alle andre kirkelige *Forskrifter* end »den *Hellige Skrift*« og ved *Sognebaandets Løsning*, at gjøre Stillingen og Bevægelsen i Folkekirken *friere* baade for *Præsterne* og deres *Kirkegængere* end de kan være i noget andet Kirkesamfund. Kun da vilde man nemlig have Rimelighed for frivillig at beholde baade et stort Overtal af Folket og et stort Overmaal af de aandelige Kræfter i Folkekirken, hvad dog er det eneste, der kan gjøre en *kirkelig Stats-Indretning* folkelig og derved ikke skadelig men gavnlig for det Hele. Grundlovens Bestemmelse om at Folkekirken skal kaldes »*evangeliskluthersk*« kan heller ikke lægge mindste Hindring iveien for 279 en saadan vist nok usædvanlig Frihed, thi da det i Grundloven ligesom med Flid er undgaaet at give Folkekirken et *kirkehistorisk* Navn eller andre Kiendemærker, som henvise paa en *bestemt* Skikkelse, saa har *Lovgiverne* aldeles frie Hænder til at bestemme, hvorledes den evangelisk-lutherske Kirke skal være indrettet, som i Danmark skal kaldes *Folkekirke* og nyde den samme ved Grundloven tilsikrede Understøttelse. De Præster eller Kirkegængere, som ikke er fornøiede med den Forfatning, Loven foreskriver, har nemlig ei det mindste at klage, naar det staaer dem frit for at træde ud, stifte et Kirkesamfund og øve en Gudsdyrkelse som tækkes dem, og ligefuldt beholde Adgang til fuld Nydelse af alle borgerlige og politiske Rettigheder. Naar kun denne grundlovlige Udvei staaer aaben, skal jeg derfor heller slet ikke klage, om man indretter Folkekirken saa stramt, at jeg ikke kan røre mig i den, men jeg vilde da kun *beklage* at man ikke havde bedre Øie for Folkets, Folkekirkens

og Christendomraens i aandelig Frihed sammensmeltende Tarv; thi hvad *Christendommen* ved en saadan Frihed tabte, var kun *Skinnet* af at være *hele* Folkets Tro, men hvad den vandt, var et nyt Liv i Aand og *Sandhed!*

280

Hvem er Danmark ansvarlig for Slesvig eller Sønder-Jylland.1

»Danskerens« Læsere og Læserinder har sikkert lagt Mærke til den Forespørgsel, jeg I Løverdags stillede til det samlede Ministerium, saalydende:

»Antager Ministeriet at have eller ikke at have fuld Ansvarlighed for alle Regjerings-Handler i og angaaende Slesvig eller Sønder-Jylland, som ikke blot efter Grundloven maa regnes til Danmarks Rige, men som Riget i hele tre Aar har gjort store Opoffrelser for, og som *Danehæren* har med Vaaben indtaget og forsvaret?«

Hvordan jeg nu indledte og fremmede denne Forespørgsel, hvad Deel Folkethingets andre Medlemmer tog deri og hvad Ministrene svarede, det vil jeg vist nok ikke gjøre nogen Hemmelighed af, fordi det behagede Ministeriet kun at lade det skee for »lukkede Dørre«, men denne Omstændighed gjør dog, at ingen Beretning derom kan gyldig afhjemles med Rigsdags-Tidenden, og at den eneste nogenlunde paalidelige Oplysning, jeg kan give om min Deltagelse i det varme Ordskifte, er mit eget koldsindige Udkast til Indledningen, som man maa finde det rimeligt, at jeg, som skulde *aabne* Forhandlingen, ei synderlig er afveget fra. Denne min Opskrift var da stilet, som følger:

»Gid det maa være et *godt* Varsel for *Danmark* og alt ægte *Dansk*, hvad aabenbar er et *Varsel*, at det netop blev idag, den 22de Marts, Aarsdagen for det store Omsving i vort folkelige Levnetssløb, da jeg skal stille min Forespørgsel om *Minister-Ansvarligheden i Danmark* og navnlig om Ansvar^{*}et 281 for *Slesvig* eller *Sønder-Jylland*, det gyldne »*Twistens-Æble*« mellem *Danmark* og *Nord-Albingien* eller *Holsten-Gottorp!*

Det var nemlig, som vi alle veed, paa denne Dag for tre Aar siden, at Minister-Ansvarligheden, den *uundværlige*, den længselsfuldt ventede, undfangedes i *Danmark*, og paa denne Dag kastedes da ogsaa Terningen mellem *Danmark* og *Holsten*, der fra nu af skulde holde op at kives i *Slesvig*, men, naar det ei anderledes kunde være, naar *Holsten* haardnakket vilde paastaae sin Uret som Ret, da skulde de kæmpe om *Slesvig* og lade Sværdet jævne Trætten.

Her i *Danmark*, her er da ingen *Revolution*, ingen Omvæltning, som Regjeringen skulde være nødt til at bryde med, her er ingen Marts-Erobringer, som skulde fravristes os med Staalhandsker, nei, her er ved en lykkelig Vexel-Virkning mellem Kongen og Folket begyndt en folkelig, en dansk Reformation, det er: en *Fornyelse* af *Danmarks* ældgamle Kongerige, en *Fornyelse*, som Regjeringen nu kun har Valget imellem at giennemføre eller at afbryde; men i *Holsten*, der udbrød en *Revolution*, som desværre greb om sig midt ind i *Slesvig*, og med denne holsten-gottorpske *Revolution*, hvori Sjælen og Kiærnen er brændende *Had* til *Danmarks Rige* og dyb *Foragt* for det danske Folk, med denne *Revolution* kan *Danmarks Rige* og det danske Folk umuelig forsone eller forlige sig, thi det vilde være en soleklar Selv-Modsigelse, et folkeligt Selvmord, og har vi derfor virkelig endnu en ansvarlig Regjering, da maa det fremfor alt vise sig deri, at Regjeringen ikke paa nogetsomhelsi Vilkaar forsoner eller forliger sig med den holsten-gottorpske *Revolution*, hvis hele Digtn og Tragten har været og maa være ikke blot Afbrydelsen af den dansk-folkelige Reformation, men *Danmarks Riges* Opløsning og Undergang.

Og nu er det os alle vitterligt, at *Slesvig* eller *Sønder-Jylland*, det var og er og maa bestandig blive *Twistens Æble* mellem den holsten-gottorpske Omvæltning og *Danmarks Riges* *Fornyelse*, og at *Slesvig* eller *Sønder-Jylland* har været Krigs-Skuepladsen i de sidst forgangne Aar og blev endelig i den haardnakkede Kamps tredie Aar Valpladsen for Oprørs-Hæren, Skuepladsen for *Danehærens* Løvemod og Seiers-Lykke.

Nu har da Sværdet jævnet Trætten, *Danehæren* har vundet *Slesvig* eller *Sønder-Jylland* med sin Daad og købt det med sit Blod, og viist sig mægtig til at undertrykke Oprøret paa de danske Enemærker, til Eider-Grændsen, og nu maa det da ikke blot 282 ligge *Danehæren*, men hele det danske Folk paa Hjerte, at Rigets *Fornyelse*, som har kostet store Offere, men er dem ogsaa værd, ikke skal afbrydes, at Modet og Manddommen, Lykken og Seiren, som tilbagegav Riget sin Frihed og Ære, med sin gamle Udstrækning, at de ikke skal være spildt, men at *Sønderjylland*, atter vædet, ja, man kan vel sige oversvømmet med det danske Helteblod, maa bære *Danmarks Rige* Frugter, svarende til de store Opoffrelser, Livs- og Døds-Kampen derfor

har i alle Henseender krævet og har i Sandhed kostet det danske Folk.

Her reiser sig nu det store Spørgsmaal: hvem svarer det danske Folk for, at der ikke ved hemmelige Underhandlinger med Revolutionen og Oprøret, deres Ophavsmænd eller Velyndere, tabes igjen hvad der aabenlyst med Vaaben er vundet? hvem er Folket og os, *Folkets Tillidsmænd*, ansvarlig for, at Sies vigs eller Sønder-Jyllands fri Besiddelse sikkres og hævdes Danmarks Rige?

Svaret herpaa kan vist nok synes saa let, at det var urimeligt at opkaste noget Spørgsmaal derom, thi der staaer jo i Grundlovens § 18, at Kongen er ansvarsfri, men at Ministrene er ansvarlige for Regjeringens Førelse; men Loven kan kun sige os hvad der bør være og kun Livet kan vise os, hvad der virkelig er Tilfældet, saa kun Ministrene selv kan sige og vise os, at de erkiender og betænker deres fulde Ansvarlighed for alle Regjerings-Handlinger, og da ret egenlig for saadanne Regjerings-Handlinger, som ved at angaae Besiddelsen af Slesvig og Danmarks Riges Stilling til det holsten-gottorpske Oprør, aabenbar angaaer Folkets Liv og Rigets Skiæbne.

Da flere Ministre desuagtet har udtrykt sig, som om de intet Ansvar havde for Regjerings-Handlingerne i det med danske Vaaben indtagne og med danske Tropper belagte Slesvig, og da jeg derhos saae det offeniig anmeldt, at der var udnævnt en slesvigsk Minister, som skulde have Ansvar for Kongen alene, saa fandt jeg allerede heri tilstrækkelig Grund til aabent og ligefrem at forespørge hos det høie Ministerium, hvorledes dette var at forstaae, men mit Spørgsmaal er i de sidste Dage blevet endnu langt nødvendiggere og tungere, hvis jeg ikke skal sige, at det paa en sørgelig Maade er blevet overflødigt, ved de Oplysninger, jeg troer mig i Besiddelse af om Ministrenes Betragtning baade af Slesvig og Holsten, og i det hele af den »danske Sag«, saavidt jeg kan see, som en Bisag, der maatte underordnes visse høiere Hensyn.

283

Skal nemlig dette tages bogstavelig, ja, skal det tages i nogensomhelst anden Mening end hvad dog i mine Øine er noget ganske andet, i den Mening, at man naturligviis i Henseende til den danske Sag, som til alle Sager i denne Verden, maa nøies med hvad man kan opnaae, skal det tages i nogen anden Mening, saa at Ministrene hæve sig over den danske Sag og stræbe at betragte den, saavelsom den holsten-gottorpske Oprørs-Sag, upartisk fra et vist høiere Stade, ja, da er det, desværre, klart nok, at Ministrene slet ikke antager at have noget Ansvar for det danske Folk og dette Folks Tillidsmænd, thi Folket og vi kan i Danmarks Riges Sag umuelig lade noget høiere Hensyn giælde end Rigets Bedste og Folkets Vel.

Imidlertid, uagtet jeg maatte være uærlig, om jeg sagde, at jeg efter al den Oplysning, jeg har kunnet faae om Ministrenes Betragtning af den danske Sag og af et saakaldt, men ogsaa kun *saakaldt dansk* Monarki, havde fundet anden Mening deri, end at Ministrene har gjort og vil gjøre, hvad de umuelig kan forsvare for det danske Folk og dette Folks Tillidsmænd, saa hverken vil eller tør jeg dog nægte Mueligheden af, at det høie Ministerium, ved udtrykkelig at udspørgeres om denne Hovedsag, kunde selv komme til mere Klarhed over den, og da enten, hvis de ansaae den danske Sag for slet eller dog fortvivlet, løste sig fra Ansaret paa den eneste rette og grundlovlige Maade, eller besluttede, uden at ville retfærdiggjøre den ene begaaede Feil ved den anden, herefter til det yderste at holde aldeles eensidig paa Danmarks Rige, som de alene har Ansvar for, og da især holde paa Slesvig eller Sønderjylland, som en klar og retmæssig Erobring fra Oprørerne, der saavidt mueligt skal vogtes for al giftig Indflydelse fra deres Side.

Gid det Sidste maa skee, saa vist som det kiække, milde, taalmodige danske Folk har fortjent af sine Konger og af alle sine Tillidsmænd at agtes mere værd end hele den øvrige Verden, med al dens Roes og Last!«

At nu Ministrene ligesaalidt for lukkede som for aabne Dørre paatog sig det Ansvar, jeg spurgde om, det følger allerede deraf, at de kun vilde svare for lukkede Dørre, thi vilde de paatage sig Ansaret for *Slesvig* eller *Sønderjylland* som »*dansk Eiendom*« rettelig frataget *Oprørerne* med Staalhandsker, og nu kun tilfals for dem eller andre *Fiender* til *samme* Priis, som det har kostet *Danmark*, vilde Ministrene paatage sig dette Ansvar, da maatte det aabenbar skeet for aabne Dørre, da det jo ikke var os, som Enkeltmænd, men *Folkethinget*, 284 som *Folkerøsten*, der spurgde om den *danske Folkesag*. Hvordan derfor end Ministrene svarede for lukkede Dørre, kunde Svaret umuelig være tilfredsstillende, med mindre Ministrene havde lovet *offenlig* baade at sige og at vise, at de, uden alle andre Hensyn, vilde holde fast paa Slesvigs eller Sønder-Jyllands fri og fulde Besiddelse med hele Danmarks Styrke, og at de ingenlunde gav et saadant Løfte, vil de udentvivi selv være de ivrigste til at paastaae, saa jeg er vis paa deres Medhold, naar jeg aldeles frikiender dem derfor.

Hvad nu de *andre* tilstedeværende Folkethingsmænd syndes om Ministrenes Svar og Svaremaade, det faaer de selv at sige eller tie med, efter eget Tykke, da jeg derom ingen paalidelig Beretning kan give, men det forekom mig rigtignok, som om det langt overveiende Overtal følte sig mere tiltalt af min Forespørgsel end af Ministrenes Svar, og hvad nu endelig mig selv angaaer, da ligger det jo i Forespørgselen selv, og findes tydelig sagt i forrige Nummer af »*Danskeren*«, at jeg synes kun meget daarlig om en Minister-Ansvarlighed for Slesvig eller Sønder-Jylland, der skulde holdes hemmelig baade for Venner og Fiender, altsaa slet ingen *offenlig* Virkning have, slet ingen kiendelige Frugter bringe. Dersom jeg idag faaer Ordet

ved den fra Landstinget tilbagevendte »Tilskuds-Bevillings« eneste Behandling, skal jeg offentlig udtale min afgjorte *Mistillid* til et Ministerium, der ei engang *offenlig* vil love til det yderste med hele Danmarks Styrke at holde paa Slesvig eller Sønderjylland, som Danehæren har indtaget og viist, den kunde forsvare mod de hidtil skedte Angreb, og som, efter det *danske Folks* dybe Følelse og min fulde Overbeviisning, er *Danmarks Rige umisteligt*, saa den Regiering, som nu *opoffrer* Slesvig eller Sønder-Jylland, opoffrer dermed paa een Gang Danmarks Ret, Danmarks Ære og Danmarks *Frihed*.

Men, hvad enten nu dette skeer eller ikke, da vender dog det det tunge Spørgsmaal tilbage, der ligger som en Steen paa det danske Folks Hjerter, det Spørgsmaal: *hvem* er Danmark ansvarlig for Slesvig eller Sønder-Jylland?

Saalænge *Danehæren* stod i sin Skjoldborg ved *Dannevirke*, og udstrakke sine Vinger til *Missunde* og *Fredrikstad*, saalænge kunde man vel ikke strængt sige, at Danehæren var Danmark ansvarlig for Slesvigs Besiddelse, thi den kunde jo midt i sit Seiers-Løb faae Befaling fra Regieringen at trække sig tilbage til Bau, til Als eller til Frederis, og havde da jo ikke Lov til at blive staaende, men paa en Maade kunde man dog 285 sige, at Danehæren i sin daværende Stilling var Danmark ansvarlig for Slesvigs Besiddelse, da det neppe lod sig tænke, at den danske Regiering skulde tvinge den seiemge Danehær til imod sin Villie at rømme Valpladsen og heelt eller halvt overlade *Oprørshæren* den Krigs-Skueplads, hvorpaa de danske Vaaben havde glimret og gjort Dannebrog udødelig Ære.

Nu, derimod, da Danehæren for det meste er opløst, medens der staaer en *fremmed*, ingenlunde for det danske Folk paalidelig Krigshær i fuld Rustning bag Eideren, nu kan Danehæren aabenbar liggjaa lidt være Danmark ansvarlig for Slesvig, som den kunde det i April 1848, da dens svage Fortrop vel med Æren stred men med Sorgen maatte vige for den preusisk-tyske Overmagt, og hvis altsaa Preusen-Østerrig eller Østerrig-Preusen, idag eller imorgen, med eller mod vort Ministeriums Ønske, forlangde, at Slesvig skulde rømmes af de danske og besættes af fremmede Tropper, da vilde det uidentvivl ufortøvet skee, og Slesvig dermed være lige saa vist tabt som det ifjor blev vundet.

Og selv om dette ikke skeer, men det overlades til *Pennen*, til de saakaldte »Notabler«: eenogtyve Slesvig-Holstenere og sy v til daglig Brug Dansktalende, og til vort *nuværende* Ministerium, i *Overensstemmelse* med Kabinetterne i *Vien* og *Berlin*, *upartisk* at fastsætte Slesvigs fremtidige Stilling, paa den ene Side til *Holsten* og paa den anden til *Danmark*, da kan man, uden al Kundskab til hemmelige Meddelelser, og selv uden at have læst sig til noget af de tyske Blade, med et halvt Øie forudsee, at Slesvig eller Sønderjylland gaaer tabt for Danmark, som da, langt fra at have vundet noget ved Treaars-Krigen, ved Idsted-Slaget og alle sine store Opoffrelser, ei blot har tabt alle de Penge og alt det Blod, som Krigen har kostet, men har tabt selv Udsigten til at bestaae som et frit, selvstændigt Kongerige.

Spørgsmaalet, hvem der er Danmark ansvarlig for Slesvig eller Sønder-Jylland? falder da nu aabenbar sammen med det store Spørgsmaal: hvem er Danmarks Rige ansvarlig for dets *danske* Tilværelse? og da Ministeriet, som efter Grundloven skal være ansvarlig for hele Regieringens Førelse, ikke engang aabenlydt vil sige, altsaa endnu mindre aabenlyst vise, at det føler og vil bære dette Ansvar, og da Kongen, efter Grundloven, er ansvarsfri, saa veed jeg ingen under Solen, der skulde kunne bære Ansvaretuden den *danske Rigsdag*, men medens disse Linier gaae igiennem Trykkeriet, *hæves* rimeligviis Rigsdagen, og før den træder sammen igjen, er ventelig *Slesvigs* og dermed 286 *Danmarks* Skjæbne afgjort, saa det vilde i alt Fald være bagefter, om vi da satte Ministeriet under Tiltale for gjort Gierning, som ei stod til Ændring.

Der er altsaa nu slet ingen under Solen, paa hvis Ansvarlighed for Slesvig og for Danmarks Riges Bestandighed, det *danske Folk* med allermindste Grund kan stole, saa det eneste Spørgsmaal, der end kunde gjøres, maatte være: om der da heller ingen er *over Solen*? og dette Spørgsmaal, seer man strax, lader sig kun besvare af *Fremtiden*, saa jeg kan derom kun sige, hvad jeg troer, altsaa, hvad jeg føler mig i mit Hjerter sikker paa, skiøndt jeg hverken kan begribe eller bevise det. Da det imidlertid dog kan bidrage til at trøste det *danske Folk*, der, som alle hjertelige Folk, er meget *godtroende*, saa vil jeg sige, hvad sandt er, jeg troer virkelig, at der er En *over Solen*, som, naar vi tør lægge den *danske Sag* i Hans Haand, baade kan og vil være Danmark *ansvarlig* baade for Slesvig eller Sønder-Jylland og for alt hvad der udkræves til Rigets Bestandighed og Folkets Velfærd. Det er naturligviis *Vorherre*, som, saavidt jeg kan skiønne, ikke blot i forrige Tider mangfoldige Gange har frelst det lille *Danmarks Rige*, naar dets Undergang syndes uundgaaelig, men som ogsaa i de tre sidste Kampens og Seierens Aar, trods al Verdens Forventning og trods alle muelige Misgreb fra den danske Regierings Side, har sat os i virkelig Besiddelse af Tvistens Æble, og har styret alle Omstændigheder saaledes, at naar vi blot vil nøies med vort eget og har Mod til at holde fast paa det, da har vi ved Treaars-Kampen, langt fra at miste noget, med vore godvillige Opoffrelser vundet tilbage, hvad vi i hele sex Aarhundreder smertelig maatte savne, og hvad vi nu ikke længer kunde undvære, uden at gaae den visse Undergang imøde. *Hvorfor* skulde jeg da *ikke* troe *Vorherre* til, at Han baade kan og vil fremdeles styre saaledes for os, at vi ikke kuldseiler midt i Havnen, skiøndt det efter Styrmands-Konstens Regler synes at maatte skee, hvis ingen anden kommer til Roret, end de, der nu sidder ved det, og skiøndt de, efter alle Mærker, vil faae Lov til at styre, til Ulykken er skedt! *Hvorfor* skulde jeg *ikke* troe det, da det slet ikke er mere end *Vorherre* har gjort for Danmark baade ifjor og i Overfjor og Aaret iforveien, og da jeg aldrig i hele Verdenshistorien har fundet Spor til, at et Folk, som reiste sig for sin Odelsret til Fædernelandet,

og som seirede i Kampen for sin Odelsjord, i samme Aandedræt berøvedes Frugten af sin heltemodige Opoffrelse og glimrende Seier ved et *Pennestrøg!*

287

Naar man nemlig, kun i en lidt videre Synskreds, end Engelskmanden pleier at have for Øie, *regner* efter *Rimelighed*, som han meget rigtig siger, man skal, da maa man regne paa, at jo mere Tillid, vort Ministerium har til sine *Pennestrøg*, des mindre vil det udrette med dem, og at, da det aabenbar i halvtredie Aar ei har udrettet det mindste med dem, som er værd at nævne, de da heller ikke i sex Maaneder skal kunne udrette med dem, hvad ikke blot maatte nævnes, men hvad aldrig kunne glemmes, saalænge der var en eneste *Dannemand* og *Dannekvinde* paa Jorden, der sørgede for »deiligst Vang og Vænge«, og mindedes det gamle *Dannevirke*, der endnu 1850 udholdt med Glands og Ære den sidste »Tøraing« før det, ubegribeligt, blot ved et *Pennestrøg* »slet forfaldt«! Man skal ikke friste Gud, og derfor har jeg gjort mit Bedste til at oplyse og fraraade den fordærlige Kaas, vort nuværende Ministerium for mine Øine styrer, men naar det stolt kaster Handsken til mig, da siger jeg: velan! jeg tager den op, vist nok ikke paa mine egne Vegne, thi jeg veed godt, *jeg selv* er her ingen Ting, men jeg tager den op for *Vorherre* og for Hans vældige Tjener: *Nordens Aand*, som man her paa Sletten kalder *Holger Danske*, og lad den, som taber Slaget, kun blive til Latter! Den leer bedst, som leer sidst, det har altid været mit Livsprog, og da *Vorherre* har givet mig gode Lunger at lee med, saa kan jeg ogsaa nok taale at lees lidt ad indtil videre.

288

Clara Raphael.1

Hvad de kiøbenhavnske Boghandlere sædvanlig har for Øie, naar de sender deres Kunder nye Bøger at nippe til, om det er hvad de tænker, vedkommende helst vil have, eller hvad de veed, de selv helst vil af med, det skal jeg lade være usagt; nien naar jeg tænker paa alle de Læs *Prækener* og andre endnu mere ulæselige end uafsættelige Bøger, jeg i min Tid har faaet paa Prøve, skiøndt de sædvanlig fik Bagsmæk, mens det har været en stor Sjeldenhed, at jeg fik hvad jeg kaldte en læselig Bog, uden med Flid, tit meer end een Gang, at *forlange* den, da faaer jeg rigtig nok den Mistanke, at vore Boghandlere ei blot, hvad der hos dem er ganske tilgiveligt, tænker mere paa Kiøbere end paa Læsere, men at de har kun maadeligt Skiøn paa hvad der baader mest, som dog altid er at bruge til hvert Slags Fisk den Mading, de helst bider paa.

Da jeg nu ogsaa i Bogsager bliver mindre nysgierrig, jo tiere jeg opdager, at hvad der sælges for nye *Bøger* kun er andet eller tyvende Oplag af gamle Kiedsommeligheder, saa er jeg sædvanlig langt tilbage med Læsningen, og det bliver nyt for mig, hvad der er gammelt, om ikke forældet, i den kiøbenhavnske Læseverden. Dette er da ogsaa Tilfældet med »*Clara Raphael*«, som jeg alt længe havde besluttet at læse med Opmærksomhed, men fik dog først Fingre paa *iaftes*. At jeg imidlertid *iaftes* læste alle tolv Breve ud i eet Træk, og at jeg allerede idag anmelder denne Begivenhed for alle »*Danskerens*« Læsere og Læserinder, det er mig selv et sikkert Tegn paa, at *Clara* maa have gjort Lykke hos mig, da begge Dele hos mig er nyt, som sjelden skeer, og siden det dog for længe siden er af de Dage, da jeg blev beruset af »Sort paa Hvidt«, saa finder jeg ^{*} 289 det raadelligst at sige mine Tanker om den lille *lykkelige* Bog, mens jeg husker baade hvad der staaer og hvad der ikke staaer i den.

Jeg kalder nemlig »*Clara Raphael*« en *lykkelig* lille Bog, fordi der især hos os hører endogsaa megen Lykke til, at en lille Bog, der hverken hænger sammen med et berømt Navn eller river ned paa berømte Navne, skal blive saameget læst, omtalt og omskrevet, men, som man veed, har Lykken flere Luner end nogen anden Kvinde, saa en lykkelig Bog kan være meget daarligt Gods, da det slet ikke er en Bogs Egenskaber, men den lykkelige Stjerne, hvorunder den kommer til Verden, det heldige Øieblik, hvori den udspringer, som gjør dens Lykke. Et saadant heldigt Øieblik var det nu aabenbar for »*Clara Raphael*« at komme til Verden i hos os, da »*Skillings-Bladene*« var udsolgte, *Idsted-Slaget* glemt, *Constitutions-Feberen* sat, *Rigsdagen* overseet, og det »*Spandetske Forslag*«, egenlig for »*Brude-Vielsens*« Skyld, i alles Munde.

Under disse Omstændigheder maatte Brevene om det »*smukke Kiøn*«, selv uden en berømt *Udgiver*, altid gjøre en vis Opsigt, og naar det var baade en *lille* og en *læselig* Bog, vække saamegen Opmærksomhed, som der i vor lille, temmelig flade Læseverden lader sig opnaae, men at »*Clara Raphael*« er en *læselig* Bog, det er allerede i mine Øine et stort Fortrin, thi dertil regner jeg ikke blot, at man uden Kiedsommelighed med Lethed kan læse den, men ogsaa at man ikke fortryder Læsningen som Tidsspilde, saasnart den er forbi, men finder den værd at skrive bag Øret.

Dette, at skrive en Bog bag Øret betyder nu hos mig at høre efter, hvordan det beskrevne Ord vilde lyde, naar Mand eller Kvinde tog det paa sine Læber, hvad det da vilde være Udtrykket for og hvad Indtryk det da

vilde gjøre paa et ordenligt Menneske, og saaledes skrev jeg da »Clara Raphael« bag Øret som en af de faa *menneskelige* Bøger, der skrives nuomstunder. *Læseren* vil maaskee finde, at dette er en meget fattig Roes paa en Tid, da »*guddommelig*« synes at være det mindste, man kan sige enten om det »smukke Kiøn« eller om en Morskabsbog, naar man vil rose dem; men *Læserinden*, haaber jeg, vil føle, det er allerede store Ting, naar man med Sandhed kan sige om en Bog, hvad man langtfra kan sige om enhver, der har Næsen mellem begge Øinene, at den er »*menneskelig*«, og i alt Fald vedkiender jeg mig, paa eget Ansvar, denne Synsmaade. Jeg forstaaer nemlig, saavel som »*Clara*« 290 ved *Mennesket* baade *Mand* og *Kvinde*, skabti *Guds Billede* til at følge *Sandhed*, og til at *enes* med *hinanden* om *Jorden*, for saa desbedre at kunne *enes* med *Vorherre* om *Himlen*, og uagtet derfor *Clara* er *langtfra* at høre til hvad man kalder »*mit Parti*«, saa er hun, fremfor mange af dem, det siges om, ligefuldt af »*mine Folk*«, af dem, jeg kalder *levende Mennesker*, som beviser, de er det, ved at *elske Livet* og *hade Døden* under alle Skikkelser, mens alle de, der roser sig af deres grændseløse Kiærlighed, paa eengang beviser deres *Død* og *Usandfærdighed* ved at hade og fordømme det sande, virkelige Menneske-Liv under alle Skikkelser.

Fremdeles er »*Clara*« en *kvindelig Bog*, hvad jeg sætter megen Priis paa, ingenlunde fordi jeg ønsker, at vore unge Piger skulde sætte sig hen og skrive Bøger, da de har meget baade nyttigere og fornøieligere Ting at gjøre, men fordi der er endnu langt færre *kvindelige* end *menneskelige* Bøger i Verden, og *Kvindens* *Menneskelighed* og *Menneske-Værd* dog i vore belæste Dage ogsaa maa hævdes i *Læseverdenen*, hvis de skal tilkæmpe sig den *Ærbødighed*, de aabenbar til Jævnshold har tabt, og maae dog tilbagevinde, hvor *Menneske-Livet* ei snart skal uddøe, thi at *Adam* ikke tog feil, da han kaldte sin Kone *Eva* eller »*de Levendes Moder*« det lærer hver Dags saavel som Aartusinders Erfaring, og dog er jo næsten alle vore »*studerede*« saakaldte oplyste Folk nu saa splittergale, eller saa *umenneskelige*, at de fradømmer, om ikke Kvinden, saa dog *Kvindeligheden*, som er den *lyslevende Menneske-Natur*, alt *overdyrisk*, som de kalder oversandseligt, følgelig alt *menneskeligt* Indhold.

Nu yttre »*Clara Raphael*« vist nok temmelig forvirrede Tanker om *Kvindens Menneskelighed* og *Indflydelse* paa *Menneske-Livet*, hvad hun nok forvexler med et mandigt *Indgreb deri*, som dog kun ved en sær *Undtagelse* vil være hendes *Skjoldmø-Kald*, men hun udtrykker, hvad her er Hovedsagen, den dybe Følelse, at *Kvindeligheden*, som saadan, har saavel som *Mandigheden* sine utabelige *Menneske-Rettigheder*, som ikke blot for *Kvinde-Ærens* og *Kvinde-Lykkens*, men for *Guds* og *Menneske-Livets* Skyld maa hævdes, og kan i vore forskruede og opsminkede Dage neppe hævdes, med mindre i det mindste *een Kvinde* i hver Folke-Kreds tager »*Mod* og *Mands-Hjerte*« til sig, og, under vore urimelige, for Sandheden og *Menneske-Hjertet* utaalelige *Selskabs-Forhold*, sætter sin *Kvinde-Ære* og *Kvinde-Lykke* paa Spil, ved at 291 vise, at, naar galt skal være, da *kan Kvinden*, ligesaavel som *Manden*, staae ene i Selskabet og gaee *ene* baade i Kirken, i Skolen og i *Læse-Verdenen*, uden at være nær saa forknøyt, mismodig eller aandforladt, som de fleste fæoi- og vel-ærværdige, høilærde og høitoplyste Mandfolk, Læremestere og Bogmagere.

Som en saadan *kvindelig Bog* synes nu vel »*Clara Raphael*« at ende meget sørgelig, som et alt for klart Beviis paa »*Arvesynden*«, som »*Clara*« meget overilet vilde fralægge sig, thi det synes jo, som »*Claras*« *Skjoldmø* enten kaster sig i *Dødens* eller i *Baronens Arme* og vil i begge Tilfælde gaee tabt for *Friheds-Kampen*, men selv, om saa var, vedblev *Bogen* dog at være lige *kvindelig*, thi en saadan Udmattelse efter et Kæmpeskridt, og en saadan Fristelse efter en forvoven Forsagelse, ligger aabenbar Kvinden endnu langt nærmere end Manden, og jeg kiender dog selv begge Dele af Erfaring meget for godt til at jeg derfor skulde bryde Staven over »*Claras*« *Skjoldmø*, eller endog blot opgive Haabet om at see nye, og det, efter Hvilen og en dyrekjøbt Erfaring, baade fastere og klarere Kæmpeskridt paa *Skjoldmø-Banen*. *Clara* bekiender nemlig selv, hvad ogsaa uden hendes Bekiendelse vilde være klart nok, at hun fatter slet *ikke Christendommen*, og hun har derfor heller slet ingen levende Forestilling om den »*Opreisningaf mange Fald*« der er *Kvindens* *Kæmpeliv* endnu langt uundværligere end *Mandens*, men da man altid maa være et *levende Menneske* først, for at blive en *levende Christen*, saa er *Clara* aabenbar *Guds Rige* langt nærmere end baade *Præsten*, der skrifter, og *Frøkenen*, der vil omvende hende, uden endnu at have hendes levende Følelse af hvad *Mennesket*, skabt i *Guds Billede*, selv under sit dybeste Fald er og maa være baade i *Guds* og sine egne Øine, og hvad aandelig og hjertelig *Sandhed*, evig giennemgribende *Sandhed*, er og maa være for alle dem, der ikke skal gaee tilgrunde, ja fortages i den bundløse Afgrund i og med *Løgn* og *Falskhed*, som vi alle veed er og skaber lutter *bundløse Afgrunde* i det *yderste Mørke*.

Endelig er »*Clara Raphael*« saa *dansk* en Bog, at den midt i *Danmark* hører til de største Sjeldenheder, og er i mine Øine en »*Fugl Phønix*«, som alle Skovens Fugle skal hilse med deres bedste Sang, thi vel siger Ordsproget at *een Svale* gjør ingen Sommer, men jeg har tiere bemærket og vil saa igjen, at det gjør en mærkelig Forskiel, om det er en *sædvanlig Svale* 292 eller det igrunnen er den bortførte *Idunne*, der, efter Mythen, kommer hjem i *Svaleham*, og det er »*Clara Raphael*« i mine Øine det bedste Udtryk for, jeg endnu har seet paa *Prænt*.

At nemlig en gammel Skjald, Taler og Skriver paa *Modersmaalet*, som desuden er aldeles indtaget af *Dannekvinden* og har kysset sig endnu dybere ind i hendes Mundheld end han som Bogorm har gnavet sig ind i det gammeldanske og nordiske Skriftsprog, at han paa sine gamle Dage skriver en »*Dansker*« og griber med Begiærlighed enhver Leilighed til at lægge sin *Forkiærlighed* til *Dansken* og sit *Forhad* til *Tysken* tydelig for Dagen, det vil jeg vel nødig nok kalde ganske *ubetydeligt*, men det er dog langtfra at være saa godt og

tydeligt et Varsel for *Danskhedens Seier* paa sine egne Enemærker, som en saadan lille kvindelig og ungdommelig Bog paa ganske usædvanlig *godt Dansk*, ikke blot hvad Pennen, men ogsaa hvad Munden og Røsten og Hjertelaget angaaer.

Ikke blot saavidt var jeg kommet, men havde temmelig udførlig fremhævet og forsvaret *Claras Danskhed*, der tydeligst fremtræder i det skarpe Mundhuggeri med den grevelige *Hjemtysker*, som for sin Forsonligheds-Præk faaer den meget gode Oplysning, at det staaer ingensteds skrevet, at naar Fanden forlanger en Finger, vi da skal give ham hele Haanden. Da faldt det mig pludselig ind, at det dog vel, for en Sikkerheds Skyld, var bedst at læse den lille, men meget anfægtede Bog engang endnu, før jeg sluttede Anmeldelsen, og den første Følge af anden Læsning var rigtig nok, at jeg slog en Streg over hele min Udvikling, men, som Læserinden seer, dog hverken over Bogen eller engang over Rosen for udmærket Danskhed. Kun vil jeg i denne Henseende tilføie, at vore *Bøgers Roes* for *Danskhed* kun lader sig forsvare i Modsætning til tyske, franske og pluddervælske *Bøger*, og ingenlunde i Sammenligning med den eneste *tilbunds danske* Bog, jegkiender, som er *Kæmpevise-Bogen* med *Rim krøniken* til Efterskrift. Vel kunde jeg nu fristes til at gjøre en stor Udsættelse paa *Claras Danskhed*, fordi hun dog tilsidst synes at ville staae og falde med den *høityske Sybilles* fæle Spaadom om *Kvinde-Kiærligheden*, thi en saadan er jo aabenbar de høitra vende Ord af *Schillers* franske Jomfru, der ovenikiøbet, til alle *danske* Pigers Opbyggelse og Oplysning, kun 293 anføres paa *Høitysk*; men dels var det Synd at gaae strængt irette med Clara om hendes *Danskhed*, som Byen finder gruelig overdreven, og dels vedkommer dette langt mindre *Bogen*, end det lille Menneske, vi tænker os bag ved den, og det er jo en lille Hemmelighed, som man ikke godt kan tale høit om.

»Nord og Syd« har nu rigtignok paastaaet, at det er aldeles ligegyldigt, hvem der har skrevet Bogen: enten, som *Heiberg* forsikkrer, en kiøn lille Pige, eller en gammel Matrone, eller Udgiveren selv, men deri er jeg kun *forsaavidt* enig med vedkommende, som *Bogens* Læselighed, Menneskelighed, Kvindelighed og Danskhed under alle Omstændigheder bliver de samme, og jeg vil derfor, saa længe mueligt, holde paa den Forudsætning, at Bogen virkelig er skrevet af en lille *dansk Pige*, som fødte Skjoldmø-Kald til at vove en Dyst for *aandelig* og *hjertelig* Sandhed, og jeg vil af mit inderste Hjerte ønske, at hun ikke ved al den By-Sladder, hun maa døie, taber Modet, men vel, at hun ogsaa deraf maa lære, at *Læse-Verdenen* ikke er den Skueplads, hvor det egenlige Slag skal staae og den virkelige Seier kan vindes, men er kun den Udkiks-Høi, hvor Baunen maatte tændes, som den nu virkelig, ved »Clara Raphael«, er tændt, og skal, som jeg haaber, ikke slukkes, før *Dansken*, altsaa ogsaa *Dannekvinden*, har »Seier vundet«!

294

Hilsen til Norge.1

Mel, Vort Fødeland var altid rigt.

Vær hilset, *Norges* Klippeland,
Med Aase og med Tinder!
Vær hilset, *Kæmpers* Fødeland,
Med dine Storværks-Minder!
Vær hilset fra den grønne Strand,
Trofaste, ægte Broderland
For Marken, som fik Navn af *Dan*,
Den Bolde paa det Jævne!

Vær takket for hver gammel Helt,
Og dobbelt for de Nye,
Som slumred ind ved Sund og Belt
Med *Slepegrell* og *Rye*,
Og for den klippefaste Gran,²
Som holdt mod hede Helved Stand
Paa *Ejder-Strømmens* Gyngerand,
Og grønnes end ved *Slien*!

Vær takket for hvert Aandedræt,
Hver Tanke og hver Tale
For Danmarks Vel og Nordens Ret,
Paa Bjerge og i Dale,
For Mindet om den svundne Tid,

For Haab om den, som kommer hid
Med nordisk Alvor, Skjemt og Vid,
Med Frihed, Fred og Glæde!

* *
— — 295

Vær takket for den aabne *Favn*,
Du byder gamle *Grander*!
I Ungdoms-Dragt fra *Kjøbenhavn*
Det gamle *Venskab* lander,
Som gammel *Viin* og gammel *Vej*
Det vinker mildt og sviger ej,
Det hilser *Thor* fra *Vana-Frej*,
Og *Syster* hans, den væene!

Hurra for Norges *Klippeland*,
Og for dets *Klippeka'le*
Paa *Elven* og den vilde *Strand*,
Paa *Bjerge* og i *Dale*!
Hurra for gammelt *Vennelag*!
Hurra for denne *Sommerdag*,
Som i det *Fri* og under *Tag*
Skal mindes trindt i *Norden*!

Kiøbenhavn og Tanberg-Moen paa Ringerige.

I.1

Idag fiortendage sad jeg hvor jeg sidder nu, ligeover for den ny *Grønning* og det gamle *Ridehus* ved *Christiansborg*, og i Mellemtiden har jeg ikke blot været i *Kristiania*, men ogsaa paa *Krog-Kleven* og i den deilige *Birkelund* ved *Norder-Houg* paa *Ringerige*, som man kalder *Tanberg-Moen*, og skiøndt det synes knap værdt at nævne i vor forhexede Tid, da man paa mindre end fjorten Dage kan reise til *Amerika*, og paa een Nat ligesaa langt som mangen *Hex* i gamle Dage havde til *Bloksbjerg* eller til *Trome-Kirken*, saa er det lige vist, at jeg glemmer aldrig den *Reise*, og skiøndt jeg vel maa tage mig i Agt for at fortælle saa tit, saa vidt og saa bredt om den, som *Gert Vestfaler* om sin *Reise* »fra *Harslev* ^{*}296 til *Kiel*«, saa bliver det dog neppe den sidste Gang, som det er den første, »*Danskerens*« Læser og Læserinde indbydes til paa en Maade at gjøre den om igien med mig. Jeg haaber imidlertid ogsaa, at de, langt fra at fortryde derpaa, snarere vilde finde, det var et utaaaleligt Gniert, om jeg vilde beholde det altsammen for mig selv hvad jeg har seet og hørt, tænkt og følt og sagt i de fjorten Dage, da »*Danskeren*« paa en Maade laae i *Dvale*, ligesom man læser om *Kroppene* af de gamle *Finner*, naar deres *Sjæle* reiste til *Island* eller til *Verdens Ende* paa andre Kanter for at udspeide *Leiligheden*. Det er nemlig slet ikke min Agt at fortælle enten hvad der blev sagt og hvormeget der blev sunget og drukket i *Gothenborg*, hvor jeg ikke var med, eller at opregne nær alt hvad *Løst* og *Fast* jeg mellem *Kiøbenhavn* og *Tanberg-Moen* tog *Deel* i, fra *Velkomsten* paa den norske *Skibsbro* til *Farvellet* paa det danske *Faldereb*; jeg vil kun, om det maa lykkes, meddele lidt af hvad der gjorde mest *Indtryk* paa mig, enten fordi det laae mig nærmest eller fordi det dog syndes mig det mærkværdigste, og skiøndt del: vist nok er en mislig *Sag* med en saadan *Vragen* efter eget *Tykke*, saa staaer dog *Læseren* og *Læserinden* sig bedst ved den, fordi det med *Pennen* som med *Munden* maa være *Lysten*, der driver *Værket*, naar det skal gaae fornøieligt.

Hoved-Sagen ved den Norske *Reise*, som jeg tog levende *Deel* i, er nemlig ogsaa for mig, at det var *svenske* og *danske* *Studenter*, der i *Flok* og broderlig *Forening* gjæstede de norske *Studenter*, ligesom de *Norske* og *Svenske* for sex Aar siden gjæstede de *Danske*, og at *Kristiania* kappedes med *Kiøbenhavn*, *Norge* med *Danmark*, om at gjøre *Giæstmildheden* og *Fostbroderskabet* fra 1851 endnu priseligere og mere uforglemmelige end de Samme fra 1845, thi det baade spaaer og lover, baade varsler og bekræfter hvad der vel alt længe var ymtet og skjaldret om, men hvad der endnu tit grines og snerres ad: en virkelig, *aandelig* og *hjertelig*, *Forbindelse* mellem de tre nordiske Folk og Riger, saa de i *Sammenstød* med de *Fremmede* staaer *Last* og *Brast* med hinanden, og søge hos hinanden til *Jævnshold* al den *Hjelp*, *Afvexling*, *Udfyldning*,

Huro og Væddestrid, som de attraae og behøve, medens de *netop* for at kunne finde hos hinanden hvad de mere eller mindre savne hos sig selv, og tillige fordi de ære Menneskeheden og elske Fribaarenheden hos hinanden, af Hjertet unde og ønske hinanden al den Frihed, Ejendommelighed og Selvstændighed, som de unde og ønske sig selv. See, dette, 297 som er *Daarskab* for de *Hjerteløse* og staaer som en *Umuelighed* for de *Aandløse*, det har *vort* Norden altid havt Hjerte til at sætte den høieste Priis paa, og det har *vort* Norden vel, desværre! ingenlunde altid, men dog, Gud skee Lov! *engang* havt *Aand*, havt *fælles Livskraft* til i Kæmpestil at prøve paa, som især det gamle *Islandske Underværk* klarlig beviser, og at dette store nordiske Hjerte endnu slaaer varmt selv i *Hovedstæderne* og selv hos de Ungersvende, der fristedes mest til at blive fremmede midt i Hjemmet, og at den nordiske *Kæmpe-Aand*, ei mindre kiærlig end kraftig, atter har begyndt at giæste sine gamle Venners Børn, selv dem der i *Latin-Skolen* førdes allerlængst bort fra *Fædrenes Aand* som fra deres Minde, see, det beviser i mine Øine de nordiske Studenter-Møder og blandt dem visselig ikke mindst, men snarere allerklarest Mødet i *Kristiania* og i *Tanberg-Moen*.

Hvor klart det nemlig end nu staaer og alt længe har staaet for mig, at *Norges borgerlige* eller saakaldte politiske Skilsmisse fra Danmark og Forbindelse med *Sverrig* var uundgaaelig nødvendige, naar den farlige Misundelse skulde nødes til som Hexen *Thøk* at skjule sig i en Jettestue, og naar den lange, ved fælles Skyld og Fremmedes Hjelp forbittrede Tvist og Trætte om *Formandskabet* i Norden skulde udjævnes, saa lagde dog denne Begivenhed aabenbar for Øieblikket nye Hindringer iveien for *Nordens Enighed*, som der hørde meer end een Menneske-Alder til at bortrydde baade i *Danmark* og i *Norge*, og som vi endnu i alle tre nordiske Riger har at bekæmpe, saa ethvert godt Varsel, end sige da et saadant Kæmpeskridt, som det, vi gjorde nys, fra *Kiøbenhavn* og *Gothenborg* til *Kristiania* og *Tanberg-Moen*, maa være os kiærkomment og dyrebart.

For ei her at tale om det meget Sørgelige, som i *Danmark* maatte forvindes, førend Folke-Hjertet kunde forsone sig med den, som det syndes, grusomme Sønderrivelse af hvad ei blot var kaldt, men ogsaa elsket som et *Tvilling-Rige*, saa er det klart, at der i *Norge* ved den hovedkulds Udskiftning af det firehundredaarige Fællesskab med Danmark om Konge og *Hovedstad*, om *Kirke* og *Skjaldskab*, om *Høiskole* og *Læseverden*, og selv om *Skatkammeret*, *Giælden* og andre saadanne Ting, som alle ordenlige Folk med Rette helst vil have for dem selv, ved denne Udskiftning maatte ikke blot opstaae mange Mistanker om Forurettelse, som, grundede eller 298 ugrundede, vilde for Øieblikket omtrent virke eens, men maatte ogsaa i mange Henseender føles en vis Tomhed, som intet Folk har Lyst og som det Norske Folk hverken havde Lyst eller Grund til at tilskrive sig selv, men som Det dog ikke uden Aarsag frygtede for, vilde af de Fremmede blive lagt dem til Last, og selv hos de nordiske Grander betragtes og omtales meget tvetydigt. Heraf reistesig *Norges* bekjendte Frygt for *borgerlig* at sammensmeltes med *Sverrig* og for *aandelig* at sammenregnes med *Danmark*, en Frygt, der vist nok var meget overdreven, men var dog efter Omstændighederne uundgaaelig, og var kun overdreven, *fordi* der hvilede Skatte i *Norges* Skiød, som, naar de kom for Dagen, maatte baade sikkre *Norges* Selvstændighed i alle Maader og gjøre det rigt nok til kongelig at vexle Venne-Gaver med begge Grande-Rigerne.

Men skiøndt jeg nok tør sige, at Hoved-Grunden til min Deltagelse i *Norges*-Reisen, især i *Pindse-Tiden*, var mit Ønske og Haab om den inderligste Forbindelse, det venligste Samkvem og det glædeligste Fællesskab i Norden, der nogensinde har fundet Sted mellem nærpaarørende, men ædle, kiække, fribaarne Folke-Stammer; saa vilde det dog være ligesaa uærligt som urimeligt, om jeg vilde sige, at N. F. S. *Grundtvigs* Personlighed var mig ved denne Leilighed og paa hele denne Reise aldeles ligegyldig, eller at jeg skrev al den vidunderlig store Opmærksomhed og venlige Modtagelse, som han allevegne fandt, uden mindste Afdrag paa det ny Fostbroderskabs Regning. Nei, dels er nu ingen af os saa reen og fulkommen, at han rigtig vil det, og dels har virkelig N. F. S. Grundtvig, som fyrretive Aars Præst i den for *Norge* og *Danmark* fælles Kirke, som en af de faa *danske* Forfattere, der har beholdt en god Deel *norske* Læsere, som en graahaaret Skjald, der sang for Vuggerne mens de endnu gik i *Tvilling-Takten*, og som Ledd af en ungdommelig norsk Vennekjæde, der ikke brast, før den, som *Drypner*, havde forplantet sig, et ganske eget Forhold til *Norge*, hvorfor han ogsaa personlig var indbudt af det *Norske* Studenter-Samfund, og maatte derfor, hvad han sagtens alt for gjerne vilde, under hele Reisen ei blot huske paa og tale om det *Fælles*, men dermed, saa godt det vilde gaae, forbinde det *Særegne*, saaledes, som vi maae unde og ønske alle *Nordens* Indbyggere, de Smaa med de Store, venlig at forbinde det Fælles med det Særegne, saa det Hele kan blomstre, og de alle, hver især, kan drage Nytte deraf og glæde sig derved.

Allerede paa Fjorden overraskedes jeg høist behagelig af 299 *Norges* *Smil*, thi jeg var neppe kommet op paa Dækket i den aarle Morgenstund, da vi lettede efter kort Nattely under *Vallø*, før man rakde mig et Brev derfra, som var den Velkomst paa Vers, der siden, lidt forlænget, læstes i den »Norske Rigstidende« (Nr. 47), og hvoraf især Slutnings-Linierne:

Norge aabnet har sin Favn,
Kom da, elskte Skjald! dit Navn
Broderlandet signer,

paa det venligste tiltalde mig. Nu traf det sig tillige saa heldigt, at der var kommet en lille vakker norsk Pige ombord paa samme Tid, blot for at gaae med lidt høiere op i Fjorden og holde »Pindse-Helgen«, og da

hun stod der ganske alene, kom vi snart i en lille Samtale, som ved det yndige, naturlige Udtryk fornøiede mig saa overordenlig, at jeg kalder det Norges levende Morgen-Smil til mig.

Hvordan jeg nu blev modtaget i *Kristiania*, ei blot af en mangeaarig Ven og Embeds-Broder, af hensovne Venners Børn og Efterladte, og af Studenter-Samfundet, men, saa at sige, af alle dem, jeg mødte; hvordan man kappedes om at gjøre mig de lange Sommerdage korte, glæderige og uforglemmelige; hvordan gamle og unge Embeds-Brødre flokkedes til mig; hvordan Hovedstads-Kirken aabnede sig for mig med en lyttende Mangfoldighed; hvordan selv *Storthinget* og *Statsraadet* viste mig den ærefuldeste Opmærksomhed; og hvordan endelig Indbydelser fra *Bergen* og *Trondhjem* fløi hinanden imøde; dette med endnu meget andet svæver for mig som en høist behagelig Drøm, næsten for smigrende og æventyrlig til her at nævnes, saa udbrede mig derover kan jeg ikke; men da det dog er en virkelig *Kiendsgjerning*, og da jeg, til Lykke, ei er andet i denne Verden end en gammel Vartous-Præsl, Rimsmed og Bogorm, med en Smule ung Rigsdagsmand paa Enden, saa vidner det dog i mine Øine soleklart for *Kristiania* og *Norge*, at det, Gud skee Lov! er langt fra, at *Kroppen* (de materielle Interesser) *der*, som man saa tit har ymtet om, skulde have opslugt *Aanden*, thi blandt alle Nordens navnkundige Mænd er der jo ingen, der mere udelukkende end N. F. S. Grundtvig skylder *aandelig*, mundlig og skriftlig, Virksomhed hele sin Navnkundighed! Hvor maadeligt et Redskab jeg derfor end har været baade for *Christendommens* og for *Nordens Aand*, saa var det dog aabenbar disse Aander, Norge hyldede i Anledning af deres bekiendte Tjeners Nærværelse, saa, naar jeg 300 kunde blive Egenkiærligheden kvit, som naturligviis hvert Øieblik blander sig i Spillet, da kunde jeg aldrig glæde mig for meget over hvad mig timedes i Norge, da det spaaer et sjeldent, om ei mageløst Raaderum for de ypperste og ædleste Aander, Høi over Høi, som har virket Storværk paa Jorden.

Dette var da ogsaa hvad jeg spaaede *Norge* baade ved Velkomsten i *Kristiania* og ved *Folkefesten* paa *Ringerige*, og mine Ord ved disse Leiligheder, som nærmest forbandt sig med hele det store *Giæsteri* mellem Fjeldene, skal jeg derfor her tillade mig at dvæle ved.

Velkomst-Gildet, Pindse-Mandag, var, som man nok har seet af Aviserne, i det Hele ikke heldigt for Ørenlyden, altsaa ikke heller for Ordførerne, men man vil ogsaa have seet, at skiøndt det under disse Omstændigheder synes værst at komme sidst, saa fik jeg dog deilig Ørenlyd og kunde rose mig af at beholde det sidste Ord, og naar man endelig har læst, at denne min lykkelige Tale var »et lunefuldt Udtryk af min Glæde over den Hylding, jeg havde mødt«, da vil det Følgende vise Læseren og Læserinden, at var Talen det, da var den dog lidt meer end det. Vel kan man nemlig allermindst under saa indviklede Omstændigheder svare til alt hvad ens Mund har sagt, men dog har jeg sikkert, iblandt andet, sagt omtrent hvad man her seer betegnet:

Ja, nu staaer jeg her da virkelig i Norge, som jeg knap havde ventet, men det er et stort Spørgsmaal, om jeg endnu paa mine gamle Dage har Mæle nok til at faae Ørenlyd, saa det nytter maaskee ikke engang at prøve paa det (Jo! Jo!)

Velan! saa vil jeg da prøve paa at sige Dem, hvad jeg paa mine gamle Dage vil heroppe i Norge. Dette synes nu vel bedst at kunne besvares med faa Ord, for jeg vilde jo aabenbar see gamle Norge, og jeg vilde naturligviis tillige meget gjerne tages godt og snildt imod, allerhelst med begge Hænder, og, naar jeg fik Munden op, med begge Øren, og see, i den Henseende har jeg jo allerede saa aldeles faaet det, som jeg vilde, at jeg godt, naar jeg havde sagt mange tusind Tak, kunde smukt holde min Mund, reise hjem og sige med Sandhed, at jeg havde seet gamle *Norge* og fandt det meget *vakkert*, for det smilde til mig, og at jeg havde fundet *Folket* deroppe meget *snildt*, for de tog ikke blot venlig og giæstmildt imod mig, men hørde ogsaa taalmodig paa mig. Dette er nu altsammen meget godt, men man har dog ogsaa lidt Samvittighed, som ikke vil tillade at man seiler over Kattegat paa sine gamle Dage *blot* for en god Levemaade, et mildt Øiekast 301 og en behagelig Ørenlyd, og jeg har da sagt til mig selv, at skiøndt jeg ikke fik Held til, som jeg af mange Grunde gjerne vilde, at komme herop i Ungdommen, saa var det dog ogsaa godt Umagen værd at komme herop i Alderdommen, at sige saaledes, som jeg nu kom »med Ungdommen *til* Ungdommen!«

Det glæder mig, mine Herrer! at De finder, det var dog igjen et godt Ord af en gammel Mund, men hvor gjerne jeg end vilde, saa kan jeg dog ikke gjøre mig nogen Dyd eller Fortjeneste deraf, da Fordelen er aldeles paa min Side, for de egennyttige Dyder, om de end ogsaa kan være andre til lidt Gavn, skal man i det mindste være saa klog ei at rose sig af.

Naar jeg nemlig trøster og glæder mig ved, at jeg kom herop med Ungdommen *til* Ungdommen: med den danske og svenske Ungdom op til den norske, da mener jeg naturligviis ingenlunde blot det udvortes Følgeskab og Selskab, men især det indvortes, saa det er min glade Følelse, at *den* Ungdom, jeg kommer med, har paa en Maade gjort mig ung igjen med sig, saa jeg har Grund til at haabe, at *den* Ungdom, jeg kommer *til*, vil ogsaa paa en Maade gjøre mig u dødelig med sig!

Det var et forvovent Ord, vil De maaske tænke, og det kan gjerne være at der er lidt vovet i det, for jeg har altid, ligesom de gamle Skjalde, været lidt Vovehals i Munden, men saaineget er dog vist, at den Ungdom, jeg kommer med, har gjort mig ung igen, saavidt det lod sig gjøre, ved at vække min egen Ungdoms Minde, ved at stadfæste mit Ungdoms-Haab, og ved en underlig Meddelelse af dens friske

overstrømmende Livskraft, saa det forvovne maatte ligge i mit vist nok dristige Haab, at den Ungdom, jeg her kom til, skulde paa en Maade gjøre mig udødelig med sig. Naar jeg imidlertid sagde »paa en Maade«, da aabner det jo ikke blot en Bagdør, som jeg ikke vil benytte til at liste mig fra hvad jeg har sagt, men Udtrykket »paa en Maade«, paa en vis Maade, er jo selv den Sidedør, hvorad jeg kom ind, saa jeg kan med Rette og ibrsaavidt med Æren holde mig til denne Side og sige, paa *hvilken* Maade jeg mener at kunne dele Udødeligheden med Dem.

Jeg maa da bede om Forlov til at bruge en Lignelse, som ikke jeg, men Nordens største Digter i dette Aarhundrede, som *Ølenslæger* har gjort i sin kiække Ungdom til dermed at forsvare Forkiærligheden, som han havde fattet til vort høie Nordens Mythekreds, thi han lignede da Grækernes Myther ved kostelige Smykker og Skuepenge af det røde Guld, stemplede med et mageløst Konstner-Præg, der til Verdens Ende vil være 302 Gienstand for alle dannede Folks Beundring, men som netop derfor hverken levner Nutidens eller Fremtidens nordiske Skjalde mindste Haab om at kunne heldig kappes med, end sige overgaae Græker-Aandens Udødelige i deres egen Konst, paa deres egne Enemærker; men saa lignede han derimod vort Høinordens Myther ved storslagne Guld- og Sølv-Stænger, hardtad ganske ubearbejdede, hvoraf Nordens Rim-Smede, med Nordens Kæmpeaand over Issen, ei blot kunde slaae mange nye Skuepenge med eiendommeligt Præg, men ogsaa danne utallige baade *Braga-Bægere* og *Brysing-Smykker*, ei mindre dyrebare for Nordens Folk end de gamle Konstværker for Grækenlands, og ei mindre værdige til Efterslægtens Beundring. Saa talde Hoved-Skjalden og gik selv til Værket, som nu priser Mesteren, thi De giver mig sikkert Ret i, at om end *Hakon Jarl* fra *Hlade* var det eneste nordiske Konstværk, hvormed *Ølenslæger* havde forbauset Verden og beriget Norden, saa vilde det være nok til at bevise, han saae ikke feil, da han i det gamle Nordens aandelige Efterladenskab, ligesom i et *Dovre* af en Kæmpehøi, skimtede Enderne af storslagne Guld- og Sølv-Stænger.

Og see, m. H, denne mageløse Kæmpehøi troer jeg sikkert findes i Norge, blandt andet fordi jeg har læst i en af de allerældste norske Bøger, den saakaldte *Snorros Edda*, at høit oppe i *Halogaland* der levede og døde dybt i Oldtiden den allerrigeste eller dog en af de rigeste Konger i Norden, som heed *Holga*, og at over ham blev der opkastet en Høi, hvori immer kun det ene Lag var Jord, og det andet, jeg husker ikke ret, om baade Guld og Sølv eller det *klare Sølv* alene, og see, denne *Holga-Høi* troer jeg at have opdaget i *Norges Ungdom*, thi i hvert Lands Ungdom ligger alle de Skatte, som *Forfædrene i Haab* om bedre Tider har ligesom nedgravet hos sig. Saasnart der nu kommer rigtig Liv, Aandens Liv, i Ungdommen, med Lyst til Fædrenes Odel, da skyder den gamle Skat sig selv op fra Dybet og kommer, tit naar man mindst venter det, for Dagens Lys, og naar nu det skeer, som jeg haaber, saa *Holgas Høifylding* klarlig skyder sig op i den Ungdom, jeg her kom til, i gamle *Norges Ungdom*, da gjør den sig bestemt *udødelig* i Norges og i Nordens Historie, og hvorfor skulde jeg da ikke hvad jeg ønsker, at denne ædle, venlige Ungdom vil gjøre mig, som først pegede paa *Halogalands* rige Kæmpehøi, udødelig med sig!

303

II.1

Naar jeg tænker efter, hvad der under Ottedags-Livet i *Norge* gjorde det *lifligste* Indtryk paa mig, da var det, som altid hos *Skjaldene*, de gamle med de unge, de *Smil* om *smukke* Munde, jeg med meer eller mindre Ret turde tage til Indtægt, saa at selv det liflige Indtryk, som hele den ligesaa hjertelige som storværdige Modtagelse af Syd-Nordens Ungdom, Pindsedags-Aften, nødvendig maatte gjøre paa mig, som paa alle Norges Giæster, først ret blev levende, da jeg om *Mandagen* ved Leilighed spurgde en vakker lille Pige, om ogsaa *hun* havde været med og hvordan *hun* var tilmode derved, og hun nu svarede med et yndigt Smil, at hun var med paa to Steder og hun havde nær »*graatet*«; men fordi der, efter Skjaldens, og jeg mener, efter Menneskets Natur, hører et saadant enkelt *Mellemlid* til, for at vi kan tage et lifligt Indtryk lyslevende hjem med os til daglig Brug, derfor var Indtrykket i hele sin store Almindelighed ei mindre opløftende, da jeg tog levende Deel i den glade *Nordiske Ungdoms* Seiers-Tog gennem *Norges Hovedstad*, ligefra det gamle *Aggershuus* til den ny *Kongeborg*, og naar jeg ved Tilbage-Synet helst lader Øiet dvæle ved den vakkre lille Pige, der nær havde graatet, da er det vist nok ei mindst, fordi Øiet helst dvæler ved det Smukke, som smiler os imøde, men dog nok lige saa meget, fordi Erfaringen har lært mig og de graa Haar har givet mig Mod til at sige det høit, at alt hvad der ordenligviis skal rigtig gaae os til Hjerte, maa gaae *gjennem Kvinden* til os! *Kvinden* er nemlig *Menneske-Hjertet* selv i sin yndigste Aabenbarelse og levende Rørelse, er altsaa den igrunden altid sig selv lige, til Verdens Ende udødelige *Menneske-Natur*, hvori det maa levende indpræge sig og hvorigennem det levende maa udtrykke sig, hvad Indtryk Historien virkelig gjør paa Naturen, Menneske-Historien paa Menneske-Naturen, saa dersom ikke *Norges Kvinder*, og især de Yndigste, nær havde graatet og *virkelig* havde tilsmilet det nordiske Fostbroderlag, da maatte jeg, ikke blot som Skjald, men ogsaa som

Historiker, have fundet selv et saa storladent og morsomt Skuespil tomt og ufrugtbart Nu derimod kan jeg intet Øieblik tvivle paa, at jo Nordens Ungersvende, under *Banneret*, som Nordens *Kvinder* har udfoldet, vil * 304 kæmpe mandelig for Nordens Enighed, til denne Grund-Enighed, der kan og skal bære hele Menneske-Livets farverige Mangfoldighed, ligesom den moderlige Jord bærer alle Skovens Træer og Markens Grøde og Engens Blomster, forklares og forherliges med alle Seirens Frugter!

No at tale om den berømte Udflugt til *Ringerige*, da maa jeg strax bekiende, at naar jeg tog levende Deel i den og glædede mig ikke blot et Øieblik ved den, men glæder mig endnu og vil, saalænge jeg lever, tit glæde mig over den, da var og er det hverken for den saakaldte »*Kongens Udsigt*« paa Krog-Klevens Top, som jeg var for magelig til at bestige, eller for den saakaldte »*Dronningens Udsigt*« paa Flakkebjerg, som jeg kun nød meget flygtig i Forbigaaende, eller for noget af alt hvad man sædvanlig kalder »smukke Udsigter«, thi vel er jeg netop som Skjald hvad man kalder »en Nar efter smukke Udsigter«, men det er *ikke* de smukke Udsigter, man kan opjage enten paa Krog-Kleven eller paa Alperne, men dem, man ligesaa godt kan have ved, efter Ordsproget, »at blive paa Sletten og rose Bjergene«, som jeg gjorde forleden, da jeg i »*Danskeren*« rimede om »*Skjaldelivet i Danmark*«, og desuden var, den *Onsdag-Morgen*, da Udflugten skulde begynde, de nærmeste Udsigter ved *Kristiania* kun graa og hardtad sorte, saa jeg var meget tvivlraadig om, hvorvidt jeg skulde vove *to hele Dage* af min *Norske Pindse-Uge* paa det meget tvivlsomme og selv, efter Sigende, lidt farlige *Æventyr*. Jeg var derfor ventelig slet ikke kommet med til *Ringerige*, men var gaaet Glip ad alle de mange herlige Øieblikke og venlige Minder, denne Udflugt skiænkede mig, dersom ikke en af mine ældre norske Kyndinger og Embedsbrødre var kommet op fra Mosse-Eggen for venlig at mødes med mig, og havde bedt mig sidde op i jævne sig i hans lille oventørre Vogn med et Par vakkre »*blaa*« Heste, som man deroppe kalder de *Abildgraa*, saa *den Udsigt*, jeg reiste til *Ringerige* paa, var aabenbar den, at hvordan det end gik med Veiret og med de glimrende Udsigter fra *Kleven*, saa vilde det *norske Menneskeliv*, som herved fik Leilighed til bedre at udfolde sig for mig, ligesaavel indvortes betale Reisen, som de norske Mennesker med Rundhed og Glæde betaide den udvortes. Uagtet jeg derfor ret inderlig glædede mig ved, strax efter den vanskelige og langsomme Nedfart ad *Kleven*, at see *Aftensolen* skinne mildt over *Steensfjorden*, og ved i *Norder-Hougs* venlige Præstegaard at see *Morgensolen* oplyse det smukke *Ringerige* og kaste Glands paa de fjerne 305 Sneetinder, ja, uagtet jeg intet Øieblik glemde, at dette hørde ogsaa til for at det norske Menneskeliv kunde baade vise sig og nydes i sin Glands, saa vedblev dette *Folkeliv* dog at være hvad jeg især fæstede Øie paa, og dette Folkelivs lykkelige Udvikling med den dybe Grund-Tone i hele sin *maleriske* Skiønhed, det var den smukke, fortryllende Udsigt, som først og sidst frydede mit Øie, og som ved Udflugten til *Ringerige* har vundet en bestemt Skikkelse med en bestandig Farve, som jeg er sikker paa, vil tit naar jeg mindst venter det, giæste og fryde mig.

Denne Udsigt var det, der først ret aabnede sig for mig i *Tanberg-Moen*, den deilige *Birkelund*, hvor *Ringeriges Bønder* beværtede *Nordens Ungdom*, hvor Folket og Landet smeltede sammen for mit Øie i den milde aftenlysning, hvor der egenlig var ingen Nat, og hvor Blusset fra *Gyrihougen* blev mig Billedet paa Norges Glands, der i Tidens Aftenstund skal skinne vidt i Verden som en Bavn paa Biergetind!

Under disse Omstændigheder finder jeg det ganske rimeligt hvad jeg har læst i en Avis, at det Par Ord, jeg talde fra Kæmpehøien i *Tanberg-Mo*, hvor Folke-Flokkene af begge Kiøn havde leiret sig saa smukt paa Brinkerne trindt om en lille Skueplads til *Hallingdansen*, var noget af det smukkeste, jeg sagde i *Norge*; thi vel kan jeg kun huske meget lidt af det enkelte, men det veed jeg af Erfaring, beviser netop, at jeg maa have været lykkelig nok til i det Øieblik næsten reent at glemme mig selv og alt det enkelte over det *hele*, som derfor ogsaa er mig uforglemmeligt.

Man havde nemlig i Forbigaaende sagt mig, at her i Nærheden meende man, gamle *Sigurd Syrs* Kongsgaard havde ligget, og jeg vidste i alt Fald, den laae baade i *Norge* og paa *Ringerige*, og med eet stod da *Snorre Sturlesøns* mageløse *Konge-Krønike* med hele det norske Folkeliv, som den ikke beskriver, men *afmaler*, lyslevende for mig, medens Øiet ret med Velbehag dvælede ved Kronen paa Værket, som er *Hellig-Olavs* Saga, og da især ved Maleriet af *Olavs Hjemkomst* fra sin lange og kiække Vikingsfærd, som altid har ubeskrivelig forlystet mig. Mindet herom vilde jeg med et varmt og dristigt Ord fryde hvor det fandtes vaagent, og vække hvor det slumrede, og hvis det lykkedes, da var det ikke blot smukt men lifligt, og hos mig selv kan jeg føle, det lykkedes, for jeg maaler altid den Livskraft, der vaagner eller voxer i *Mindet*, efter den *Oplivelse*, som derigiennem times *Haabet*, og jeg føler 306 at mit Haab om *Norges Fremtid* blev mægtig oplivet i *Birkelunden*, saa nu haaber jeg rolig, hvad jeg kan huske, jeg dristig udsagde, at ligesom *Hellig-Olav*, da han giæstede *Ringerige* med Krav paa *Norges Throne* som sin *Odel*, naaede sit Maal, saa alle Smaa-Kongerne blev *Bønder*, saaledes skulde *Nordens Aand*, som nu giæstede *Ringerige* med samme Krav, ogsaa naae sit Maal, men med det samme giøre *Bønderne* til Smaa-Konger!

Ligesom nu hele min lille Tale i *Birkelunden* udsprang af den nysklarede Følelse, at *Norge* ikke blot, som vi alle veed, er et meget *malerisk* Land, men at *Norge* har fra Hedenold været og vil sikkert til Enden blive *Menneskelivs-Maleriets* rette *Hjem*, saaledes seer man ogsaa nok, at i dette lille Ord om det gamle Giæsteri paa *Ringerige* af *Hellig-Olav*, der gjorde *Kongerne* til *Bønder*, og det ny af *Nordens Aand*, som vil giøre *Bønderne* til *Konger*, i det lille Ord, ret forstaaet, vugges *Haabet* om hele »*Norges frugtbare Herlighed*«, der skal give de unge Malere nye Opgaver at løse, ei mindre vanskelige men ei heller mindre lystelige og ærefulde end de Gamle. Vel anmærkede en af mine norske Embedsbrødre, at dette lille Ord sagtens vilde

misforstaaes i Kristiania, som om jeg lykønskede Norge til det »Bonderegimente«, hvoraf Det, efter Sigende, alt skal have meer end nok, og da man endogsaa tit misforstaaer Ord, som der er slet ingen Ting i, saa er det høist rimeligt, at ethvert Ord, som der er meget i, vil blive mangfoldig misforstaaet, men hvem der ikke kiender Forskiel paa Folke-Aandens Sætte-Konger og de selvraadige Tyranner, dem er det umueligt at tale til eller at tale med om folkelige og borgerlige Ting uden grovelig at misforstaaes, og for hvem, der kiender denne Forskiel, vil det, især i Norge, hvor der slet ikke er andet end Embedsmænd, Kløbstæd-Borgere og Bønder, være soleklart, at hvor farlig end Herredømmets Overgang fra de Første til de Sidste kan, og, under Mangelen paa folkelig Oplysning, maa være, saa er denne Overgang dog aldeles nødvendig, naar Folkeligheden skal seire og Riget blomstre; thi hvor ubehagelige, ja, hvor utaaelige, for en saa myndig Stol-Konge, som Hellig-Olav, end saadanne bondeklædte »Nisse-Konger« som Erling Skjalgsen paa Sole, der lod haant om Jarle-Rangen, maatte være, saa stod og faldt dog aabenbar Norges Lykke, Glands og Ære med saadanne kongelige Bønder og folkelige Tillidsmænd, og vil fremdeles staae og falde med dem, saa der er intet godt 307 Raad uden at vække den kongelige Høimodighed hos Norges Døler og at klare dem deres store Kald til, ikke blot at raade hver i sin Kreds, men ogsaa at tænke og føle, at færdes og at gavne kongelig! Det er ogsaa paa den høie Tid, at dette skeer, hvis ikke Nordmænds herlige Odel skal blive et Bytte for Finlapper, Skrællinger og fremmede Lykkefrister, thi hvorfor mener man vel at norske Bønder vandrer ud i Hobetal og stræbe med stor Besværlighed at vinde sig en ny Hjemstavn paa hin Side Verdens-Havet, hvorfor, uden fordi intet Kongeligt kan trives i Klemme, og fordi Grund-Følelsen hos Norges Bønder er endnu den samme som hos dem, der i Harald Haarfagers Dage fulgte Ingolf og Gange-Rolf til Island og til Normandiet, for, om mueligt, der at vinde den fri, den kongelige Stilling, hver i sin Kreds, stor eller lille, som de savnede i gamle Norge, hvor Stol-Kongen var blevet Tyran før han selv vidste det, og hvor hans Trælle spillede, som Thore Sæl paa Karmen, store Herrer til alle fribaarne Odelsbønders Spot og Skade!

Hvad derfor er nødvendigt i hele Norden og alle vegne, hvor Menneskeheden i sin folkelige Aabenbarelse skal paany optage og fuldende sit store Levnetsløb: den Forudsætning nemlig, at Folke-Aanden kan oplive Almuen, og den derpaa beregnede Almue-Dannelse, det er paatrængende nødvendigt i Norge, naar ikke alt det Fribaarne, efterhaanden som det vaagner, skal udvandre og efterlade Landet til en Tumbleplads for et nyt Sæt Bagler og Birkebener, der alt spirer i de saakaldte Arbejder-Foreninger, hvis Ledere kan hedde Maare, Traner eller Vildgæs, og mene det lidt bedre eller slettere, uden at det gjør synderlig Forskiel, naar der ikke udvikler sig en ædel, kiæk og oplyst Bondestand, som har Retten og føler baade Lysten og Kraften til at hævde sig Fædernelandet som sin Odel, og at gjøre det til »Storværks« nordiske Hjemstavn!

Dog, jeg maa vel opsætte til en anden Leilighed at gaae dybere ind paa denne vigtige Sag, især, da det dog slet ikke vilde nytte, med mindre den samme Nordens Kæmpeaand, som driver mig, vaagner med Kraft midt i Norge selv: i Kirken, i Skolen og paa Storthinget, og naar det skeer, da vil Aandens norske Redskaber langt bedre end jeg kunne skiønne, hvordan Tidens Krav efter Omstændighederne lader sig fyldestgøre, saa den farlige Klev-Vei paa Aandens Enemærker, ligesom den gamle over Egebjerg, afløses af en ny Oplysnings-Vei paa det jævne langs med Klippe-Foden.

308

At nu ogsaa en saadan aandelig Opvaagnelse og Opvækkelse i Norge er nær for Haanden, det slutter jeg af alt hvad jeg har erfaret paa min korte, men i alle Maader lykkelige og opløftende Reise, men kun to saadanne lykkelige Varsler skal jeg her nævne, da selv de neppe endnu for mange danske Læsere har samme Betydning, som for mig.

Det ene lykkelige Varsel for Norges nærmeste Fremtid er den aabne Sands for det levende Ord, baade i Kirken og derudenfor, thi det er den aandelige Løftestang, hvormed man ene flytter Bjerge, og ligefra den gamle Embeds-Broder, som 1810 havde hørt min Dimis-Prædiken, og ned til de Yngste, fandt jeg Kirke-Ordets Sag paa saa gode Veie, at den vil snart naae did, hvor Tungerne gløde og Skarerne forbauses ved at høre Guds store og underlige Ting paa deres Modersmaal. Ogsaa kun Aanden og Modersmaalet tager hinanden i Favn, da er den folkelige Oplysning undfanget og fødes sikkerlig i Aarets Løb og voxer nok, da det er Guds Velsignelse, som giver Vext, og den Velsignelse vil aldrig fattes, hvor man stoler paa Ordet, som var i Begyndelsen, var hos Gud og var Gud og havde Liv i sig, som blev Menneskets Lys!

Det andet lykkelige Varsel kan let synes andre meget ubetydligt, men jeg kalder det ikke saa, thi jeg veed af Erfaring, at naar jeg ufornødenlig drages ind i en dyb Samtale om Livet i Guds og Menneskens Børn, og jeg føler baade Drift og Dristighed til klart at udtale hvad jeg for det meste i daglig Samtale kun ymter om, da har det noget at betyde, og det hændtes mig under aaben Himmel paa Hjemveien fra Ringerige, mens de blaa Heste hvilte sig ved Klev-Stuen, thi da drog en yngre norsk Embeds-Broder mig ind i en aaben Samtale om Sammenhængen saa vel imellem Legeme og Aand som mellem de guddommelige og menneskelige Ting, og her er Kilden til den Lys-Strøm, der i mangfoldige Grene skal giennemtrænge Menneske-Livet og adspredde Mørket, som er fremkoglet derover, saa denne Samtale, mig uforglemmelig, kan umuelig være ufrugtbar. Den kunde da ogsaa snart kostet min Hals, thi den bidrog sagtens i det mindste til at forstærke det »Hurra«, hvormed man bød mig Farvel, og da der kom et Skud til, blev de blaa Heste nedad Bakken hardtad ustyrlige, saa jeg tænker, min velærværdige Skyds-Patron kan føle endnu hvad det kostede ham at holde tilraade.

Faaer nu kun Aanden rigtig sine *Nordlys* tændt over Norge, da kommer *Glæden* af sig selv, og det var, hvad jeg tænkte 309 paa, da man ved Afskeds-Gildet *Fredag-Aften*, endnu vilde høre et Ord af mig, og jeg da kortelig fortalte hvad jeg om Onsdagen havde hørt af en norsk Bonde ved *Jonserud*, som drog det i Tvivl, om al denne Hurlumhei vilde bringe »*Glædja*« over Norge, thi jeg gav ham Ret i, at det var det store Spørgsmaal, men jeg vilde ingenlunde indrømme ham, at Svaret var tvivlsomt, og hvem der saae den glade *Folke-Samling*, som lyttede, og den endnu langt større, som næste Morgen vemodig fulgde os ombord, maa i det mindste bekiende, at alle Mærker maatte slaae feil, om ikke Studenter-Toget 1851 fik Plads i Norges Historie som en *glædelig* Begivenhed! Herom kan jeg saameget mindre tvivle, som *Glæden* ret egenlig giennemstraaler det *Farvel i Morgenbladet*, hvormed jeg overraskedes paa Afskeds-Dagen og hvori det lille Ord:

»Et Lyn paa Nordens Himmel,
Det traf, det ret til Hjerte gik«

klart udtrykker hvad jeg mener, og naar man i Tankerne samler alt dette, da vil man vist i alle tre Nordens Riger være enig med mig om, hvad der blev mit sidste Ord i Norge, saa at sige ved Haand-Rystningen, at om end ikke nogle af »*Norges Kvinder*« havde sendt mig en vakker Krands af Landets egne Blommer, saa havde jeg dog taget en liflig *Kiærminde-Krands* hjem med mig, som i *Danmarks* for alle Blomster moderlige Jordbund umuelig kan visne.

At det nu imidlertid ingenlunde blot var mig, men igunden den dansk-gothiske og gothisk-danske Ungdom med de nye Bannere, som *Kiærminde-Krandsen* blev bundet til og maatte baade hjemføres og frisk bevares af, det skulde og vilde jeg vist nok meget tydeligere og meget smukkere end det skedte, have udtrykt i mit sidste Ord, hvis Egenkiærligheden ikke havde spillet mig det Puds at henlede Tanken nærmest paa mig selv, vel som den i *Ungdommens Følge* lykkelige Graahaars-Skjald, men dog paa N. F. S. Grundtvig, som han gik og stod i denne Verden, men det maa jeg, som en menneskelig og skjaldelig Skrøbelighed, bede Ungdommen om Tilgivelse for, og ved Skilsmissen fra Gothe-Granderne herudenfor fik jeg lykkeligviis endnu Leilighed til at sige hvad sandt var, at jeg dog ingenlunde over min egen *Kiæledægge* havde glemt Togets Kierne og store, herlige Betydning. Da nemlig en af Gothe-Granderne sprang op paa »*Hylten*« og i sit veltalende *Farvel* ogsaa paa det venligste og ærefuldeste nævnede mig, jeg troer endogsaa som paa en 310 Maade den *Yngste* i Skaren, da greb hele den store Begivenhed min Sjæl og skiøndt jeg kun meget maadelig beviste min priste Ungdommelighed ved at klavre op paa »*Hytten*« og, da man hjalp mig ned, at tage min Hat i det aabne Rum under Stigen, saa udtalte jeg det dog udentvivl klart, at det var det »*Unge Gienbyrds-Liv i Norden*« som baade havde skiænket mig hvad ungdommeligt der endnu giæredede og sprudlede under de graa Haar, havde bragt mig til Norge og ret inderlig frydede min Sjæl, saa nu herefter skulde i Norden altid, som paa denne Hjemreise, de To, naar de samedes, tale helst og mest om den *Tredie*, og de samlede Tre skulde tale et eenstemmigt *Kraftens* Ord til alle Jetter, undtagen *Hav-Jetten Æger*, som fra Hedenold var *Asernes* Ven, et *Kiærlighedens* Ord til hinanden og et *Viisdoms* Ord for alle Børn og Vankundige, som vilde gjøre vort Norden ikke blot høilig berømt, men, veltilfreds med sit eget, mageløs lykkeligt!

Herved lykkedes det mig at bidrage til den deilige Slutning Toget fik med de herlige, rungende Toner fra den nordiske Ungdoms jublende Tunger ud over Bølgen blaa:

Da skal det frie,
Det mægtige Norden
Føre til Seier
Folkenes Sag!

Naar jeg nu bag efter seer frem og tilbage over Norges-Reisen og min Deeltagelse deri, da undrer det mig, at jeg enten slet ikke, eller dog vist kun meget flygtig berørte Treaars-Kampen hernede og Norges ligesaa hjertelige, som ærefulde Deeltagelse deri, der med *Løvenskjolds*, *Ryes*, *Slepegrels* og *Helgesens* Navne vil være uforglemmelig og kan urnelig enten i *Danmark* eller Norge blive ufrugtbar, og det maa falde mig saameget underligere, som min »*Hilsen til Norge*«- viser, det stod mig levende for Øie, medens Normændenes hørøstede Lovprisning af *Danmarks* Mod og Daad ligefrem udæskede mig, og jeg desuden var lykkelig nok til selv at have to Sønner blandt de fem danske Ungersvende, der, paa *Danehærens* Vegne, modtog »*Klippe-Karlenes*« høitidelige Lykønskning. Min urimelige Stumhed i denne Henseende kan jeg da kun forklare mig af den Særhed, *Nordens Aand* har tilfælles med alle Aander, at sige ikke hvad Taleren og Tilhørerne, men hvad han selv helst vil og finder tjenligt, og naar jeg nu i Tausheden 311 saavel som i Talen seer »gjort Gierning, der Ikke staaer til Ændring«, da synes mig ogsaa, jeg allerede kan skimte Grunden, hvi Nordens Aand vel vilde have de norske Talere til hørøstet at kundgiøre Norges inderlige Deltagelse i *Danmarks* og derved i hele vort Nordens Kamp paa Liv og Død med de vildfremmede, med *Vildtyskerne*, men vilde ikke have de danske Talere og navnlig ikke mig til at røre synderlig ved denne vel mellem Fjeldene saare velklingende, men dog lidt skrøbelige og i manges end ugiennemborede Øren skurrende Streng. Da der nu heller ikke kunde være mindste Tvivl om at jo vi Danskere, og navnlig at N. F. S. Grundtvig heller end gjerne hørde *Danehærens* og *Dansker-Folkets* Roes gienlyde netop fra de norske Fjelde, og ret inderlig glædede sig ved at kunne dele den med Norges Helte og Storthingsmænd, saa tvivler jeg ingenlunde paa at jo Aanden, Nordens Aand, har været klogere end jeg, og det glæder mig nu dobbelt med

Aandens Minde ligesom at have foregrebet Munden i Vise-Verset:

Vær takket for hvert Aandedræt,
Hver Tanke og hver Tale
For Danmarks Vel og Nordens Ret,
Paa Bjerge og i Dale,
For *Mindet* om den svundne Tid,
For *Haab* om den, som kommer hid
Med nordisk Alvor, Skiemt og Vid,
Med *Frihed*, *Fred* og *Glæde!*

312

Til Danskerens Læse-Verden.1

Stort skal det være nuomstunder, hvor *smaat* det saa end igranden er, det seer Læseren og især Læserinden nok, ogsaa jeg har tænkt, da jeg stiledede dette mit aabne Brev til »*Danskerens Læse-Verden*«, skjøndt jeg jo maa vide, det er et stort Spørgsmaal, om der engang med Rette kan siges at være en »*Dansk Læse-Verden*« til, og maa endnu bedre vide, at »*Danskerens*« Læse-Kreds selv i Sammenligning med det lille Danmark kun har været lillebitte. Men man maa see at holde Ørene stive til det sidste, og da dog ingen veed, om ikke »*Danskeren*« har havt eller kan faae titusindgange saamange *Læsere* som den har havt *Kiøbere*, saa skriver jeg rask til dens Læse-Kreds som til en heel lille *Verden*, for at bringe den det, som jeg vil haabe, sørgelige Budskab, at hvis den ikke kan opdrive en ny Udgiver *i* mit Sted, da vil »*Danskeren*« ophøre at udkomme med nærværende snart udrundne Aar. Jeg hører nemlig, som man nok veed, til de stakkels »*Frivillige*«, som strax meldte os til Tjeneste i Marts 1848, for at slaaes om gamle *Danmark* med *Holsten-Gottorperne*, og, naar galt skulde være, med hele det store, enige *Tyskland*, og vi maae vel være trætte af Tjenesten, da vi, foruden hvad Frivilligheden ellers kostede os, har maattet høre saamegen Bagtalelse baade for vor *tossedede* indbildske »*Frivillighed*«, som det var paa den høie Tid at sætte en Pind for med *almindelig Værnepligt*, og for vort gruelige *Tyskerhad* og vor aldeles vrang Opfattelse af Strids-Spørgsmaalet, der *ingenlunde* skal være, om *Danmarks Rige*, med eller uden *Sønder-Jylland*, skal bestaae eller forgaae, og om *Dansk* eller *Tysk* skal være *Hovedsproget i Danmark*, med eller uden *Sønder-Jylland*, men kun om, hvorvidt *Dynastiet* og *Diplomatien*,^{*313} *Arvefølgen* og *Flaget* skal fremdeles være fælles for hele den forrige *slesvigholstenlauenburgdanske* Stat eller ikke?

Vel havde jeg i mit stille Sind betænkt, om mueligt, at holde ud, *tildet* var *afgjort*, som jeg, med elleruden Ministeriets og alle Diplomaternes Tilladelse, bliver ved at kalde Strids-Spørgsmaalet, om *Danskens* og *Danskhedens Liv eller Død* nemlig, men nu, da Sværdet, efter ærlig at have gjort sit til at jævne Trætten, alt begynder at ruste i Skeden, og da Dødsdommen vel synes fældt over Dansken og Danskheden, men dog, ogsaa i Betragtning af Danehærens »*Kampdygtighed*«, i en *vis* »*Personligheds*« Aand, saa de skal kun »*trædes ihjel af Giæses*«, og da Tiden har viist, at de er *seilivede*, saa har jeg, som er nær de Halvfjerds, maattet opgive Haabet om at opleve den endelige afgjørelse, og besluttet mig til at tage min Afsked, om det end skulde være i *Unaade* uden Pensjon. Da det imidlertid ikke sømmer sig for en »*Dansker*« at ride den Dag, han sadler, saa har jeg villet opsiges min Tjeneste saa betids, at hvis Læseverdenen vil have min Tjeneste besat og fremdeles besørget, den da kan have Stunder til at see sig om efter en ny Udgiver af et »*dansk Ugeblad*«, der kunde hedde hvad det skulde, selv »*Utyske*«, naar det blot var *Dansk* fra Top til Taa, baade i Sind og Skind! Et saadant vedvarende *dansk Ugeblad* ønskede jeg nemlig selv af ganske Hjerte, baade for min egen Skyld, saa der dog fremdeles var *eet* Blad i Danmark, hvor jeg var sikker paa at faae et Ord indført, som laae mig paa Hjerte, og tillige for *Folkets*, *Rigets* og *Tungemaalets* Skyld, der høilig kan hehøve, at der dog er een offentlig Stemme, der tør forsvare dem hele og holdne inden deres gamle Grændser, og tinger aldrig op med deres Fiender, enten det saa er Stormagter eller Smaakrat, enten der hugges med Sværd eller stikkes med Pen eller stikkes under Stol.

Vil imidlertid nogen for Alvor spørge mig, hvorfor jeg, med denne Overbeviisning om det *danske Ugeblads* Uundværlighed, ikke holder ud med det til det yderste, da skal jeg ogsaa svare alvorlig, om Spørgerne end var nok saa faa og ulærde, thi jeg har i denne Henseende længe gaet irette og omborde med mig selv, da jeg, trods al den Uleilighed og Umagelighed, der følger med Udgivelsen af et Ugeblad, især naar man til Jævnshold selv maa forfatte det hele, dog kun meget nødig lod »*Danskeren*« gaae ind, efterat den dog efterhaanden har banet sig Vei til alle Sider i den danske Læsekreds.

Jeg er nemlig, som bekiendt, en lovlig gammel Riimsmed og ³¹⁴ Bogmager, men anseer mig dog ikke selv for udlejet eller for udygtig til boglige Arbejder, som den danske Læseverden fattes, og som jeg ikke

veed nogen anden endnu kunde og vilde skaffe den, og da jeg dog i *fire Aargange* tilstrækkelig har viist, at man baade kan skrive paa *Dansk* om allehaande *menneskelige* Ting og betragte alt *menneskeligt* med *danske* Øine, uden at skrive daarligere eller gribes lettere i Starblindhed end om man skrev paa Tysk eller paa *Fransk* og saae med tilsvarende Øine, og da endelig den *aabne* Kamp for *Danmark, Dansken* og *Danskheden* maa agtes seierrig udkæmpet, saa turde jeg ikke bie længer med at tage fat paa de Værker, som jeg længe har tænkt paa at efterlade mig, men som jeg slet ikke kan komme til, saalænge jeg skal skrive et Ugeblad, og som der dog allerede nu skal endeel Aar og megen Lykke til at fuldføre. Hvad et ægte *dansk Ugeblad* angaaer, da mener jeg ogsaa, at hvis ikke alle de »*Frivilliges*« Kamp for *Danskernes Fæderneland* og *Modersmaal* har været forgiæves, da vil det nu komme af sig selv, og, om det end ikke skulde komme strax, naar »*Danskeren*« slutter, dog ei heller lade længe vente paa sig.

De Værker, jeg sigter til, er vel nu nærmest »*Haandbogen i Verdens-Historien*« og »*Sangværket*«, som alt har vundet saa megen Yndest, at de baade bør fuldføres og, om mueligt, forbedres; men det er dog især *Haandbøger* i »*Kirkens*« og i »*Nordens*« *Historie*, som jeg under hele mit Forfatterliv har stadig haft for Øie, men endnu aldrig lagt Haand paa, fordi mig syndes immer, det var for tidligt, da man virkelig maatte have naaet *Begyndelsen* af et *nyt* Tidsrum baade i *Kirkens* og i *Nordens Historie*, førend man med Rolighed og forholdsviis Klarhed kunde overskue deres Bane, og med levende Deltagelse afmale baade deres Indvikling og Udvikling i Tidens Løb. Først nylig, under *Danmarks Kamp* paa Liv og Død med *Tyskland*, og ved hele den Vending, der hos os har fundet Sted, er det i mine Øine blevet betimeligt at oplyse det nærværende Øieblik og forberede Fremskridtet giennem Fremtiden med den foregaaende Erfarings Lærdomme, men det synes ogsaa nu at være paa den høie Tid, naar jeg derved skal føre Pennen, og det er virkelig paa den høie Tid, naar *Kirkens* og *Nordens* Venner skal finde Vei giennem Øieblikkets Virvar og see, hvor Maalet staaer, hvorefter der skal stiles.

Hvad nemlig den *christelige Kirke* angaaer, hvis »*Tro* og *Haab* og *Kiærlighed*« giennem attenhundrede Aar har virket 315 saa velglørende og er blevet saa navnkundige, at ingen *Menneskeven* kan uden Gru tænke sig dem borte fra Jorden, saa hersker jo derom allevegne en saa grændseløs Forvirring, at naar man ved den *Christne Kirke* vil tænke sig noget andet end den *papistiske Steenkirke* eller det *tyske Luftkastel* eller en selvmodsigende splidagtig Sammensætning af disse to uforligelige Dele, da veed man sædvanlig slet ikke *hvad* man skal tænke paa og stile efter, fordi hvad man kalder *Kirke-Historie* enten er en blot Levnets-Beskrivelse af de saakaldte *Kirkefædre, Kirkeværger, Helgene* og *Kiættere*, eller et Sæt »*Lærde Efterretninger*« om alle de tykke *Bøger*, man i attenhundrede Aar har skrevet for eller *imod* Bibelen og den til Tid og Sted herskende *Theologi*, eller et Virvar af begge Dele. Skal man derfor nogensinde hitte Rede i dette Virvar, da maa det kunne vises og blive viist, at der har været og er et *Christen-Folk* (en *Christen Menighed*) paa Jorden, der, skiøndt det er et ganske besynderligt, *aandeligt* Folk, der *ei* har noget *verdsligt* Fæderneland, *Modersmaal* eller Fællesskab, dog er et *kiendeligt* Folk, har yttret en stor *folkelig Virksomhed* og haft en *folkelig Skæbne*, der vel er mageløs, men ingenlunde urimelig og uforklarlig. Først da, naar vi hos de *Christne*, ligesom hos *Jøderne* og ethvert navnkundigt Folk, lærer at skielne mellem de indvortes og udvortes Forhold, mellem Folkelivet og Folketroen paa den ene Side, og Bogvæsenet med de lærde Trætter paa den anden, samt mellem de forskiellige Forfatninger og Regjerings-Former, fri eller slaviske, *Christen-Folket* har prøvet, først da kan man see, hvad *Folke-Aanden* har været og virket, hvad Folket har at betyde og hvad der nu i *Oplysnings-Tiden* maa være dets Maal. See, i denne menneskelige Hensigt og levende christelige Retning vilde jeg skrive en *kirkehistorisk Haandbog*, saa tilgængelig for alle *danske* Læsere, saa livlig, kort og tydelig, som Vorherre gav Lykke til, og det er jeg vis paa, ikke blot mange danske Læsere vilde takke mig for i min Grav, og de Lærde og Skriftkloge nødes til at ændse, men ogsaa mange *Præster* i hele vort Norden vilde have Gavn af til en lysere og mere frugtbar Virksomhed.

Vender vi nu Øiet til vort *Nordens* egen *Historie* og det Folks Levnetsløb, som vi nærmest tilhøre, da er Forvirringen vel ikke nær saa stor, hvor man hverken behøver at lede om *Folket* eller fristes til at glemme det over *Skolemesterne*, eller kan miskiende den naturlige Udviklings-Gang, men dog 316 har især baade den *sande* og den blot *saakaldte* Christendoms mægtige Indflydelse, og i de senere Aarhundreder *Tyskhedens* og *Tyskeriets* Indgreb, gjort Sagen meget indviklet, og den indbyrdes Splid mellem Stammerne og Rigerne har forsinket Oplysningen, saa vi trænger høilig til en *Haandbog* i *Nordens Historie*, der kan vise os den rette, oprindelige Sammenhæng, og tjene som en Ledetraad paa Sneglebakken, som vi Nordboer aabenbar er kaldte til at bestige og fra dens Top vinde en Udsigt over *Menneske-Livets* underlige *Bane* baade ude og hjemme, som godt er den lange Reise værd, da den sætter os istand til at gjøre de sidste Kæmpeskridt, som skal krone Værket. For nu at kunne skrive en saadan *Haandbog* i *Nordens Historie*, der ikke skal føre paa Vildspor, maa man kiende og skatte baade vort Nordens oprindelige (hedenske) Fælles-Retning i hvad vi maa kalde »*Nordens Aand*«, og *Christendommens* guddommelige og reen menneskelige Retning med Aanden over alle Aander, og hertil har hele min særegne Livs-Bane tilligemed min Livs-Stilling ført mig i en Grad, som vel for Øieblirket ingen anden Bogmager i Norden, saa jeg maa føle mig drevet til den *Kiærligheds-Gierning*, og tør haabe, med Guds Hjelp, at skille mig taalelig godt ved den.

See, nu veed »*Danskerens*« Læsere, der ikke anseer mig for en tysk Vindmager, *hvorfor* jeg afbryder den ugenlige Vexel-Virkning med dem, thi naar jeg skulde skrifte Sandheden heel og holden, maatte jeg vel bekiende, at der endnu var endeel andet, jeg ønskede at have skrevet en Bog om, før jeg gik herfra, men det vilde jo klinge latterligt, om jeg gjorde Regning paa mere Tid og Lykke end der kan behøves til hvad jeg

mindst vilde undlade og snarest maatte føle mig kaldet til. Det kan imidlertid aldrig skade med et Par Ord at nævne hvad jeg, naar jeg ellers kunde leve saa længe, og beholde saamegen Lyst til den i Længden lidt kiedelige Penneførelse, som dertil udkrævedes, vilde ønske at faae skrevet, thi det kunde dog muelig vække Yngres Opmærksomhed paa hvad vi fattes, for med stadige Skridt at gaae vor egen *nordiske Vei* i hvad man kalder *Videnskabelighed*, og hvad jeg helst vilde kalde »*Menneske-Kundskab*«, fordi, naar det kommer til Stykket, kan vi Mennesker dog herved aldrig komme videre end til at kiende *os selv*, kiende Mennesket og det *Forhold*, hvori Mennesket staaer til de høiere og lavere Ting, hvormed han under Tidens Løb kommer i Berørelse. Denne jævne Sandhed er nemlig, som saamange jævne Sandheder, især ved de *tyske Professorers* 317 Luft-Seilads og Luft-Kasteller, kommet saaledes i Forglemmelse, at naar man læser vore Dages saakaldte *videnskabelige Værker*, synes det, som alle saakaldte oplyste og dannede Folk aldeles havde opgivet Lysten til og Haabet om at blive kloge paa *sig selv* og paa det *Menneske-Liv*, hvori de mere eller mindre tage Deel, men have derimod fordybet sig i den unaturlige Lyst og sat sig fast i det latterlige Haab, *uden* at kiende *sig selv*, dog snart, hvis de ikke alt er det, at blive *guddommelig kloge* paa hvad man har kaldt Gud, paa Himmel og Jord og Alt deri, *paa Mennesket nær*, det forunderlige Dyr i Vorherres Have, som ingen kan blive klog paa. Denne *tyske Helsot* kan nu vistnok ligesaa lidt helbredes ved en heel dansk Bog som ved et dansk Ugeblad, thi al Lægedom, endsige da »*Recepterne*«, er naturligviis spildt paa dem, der i deres egne Øine strutte af Sundhed, men forudsat, som jeg ved al min Skrift forudsætter, at den gode *dansk-nordiske* Natur vil paa en Maade hjælpe sig selv, ved at lade den tyske Viisdom fare til Helvede, som noget allerhelvedes Tøi, der vil indbilde Folk, at de har bedst af at lade Jordan fare og springe i Luften, at bytte hele *Menneske-Livet* bort for en saakaldt *guddommelig Død* og bytte Menneske-Hjertet bort for et Bjerg af tyske Bøger, det forudsat, saa vilde *danske Læsere* baade føle Trang til og have meget godt af en Bog, der oplyste det Forhold, hvori Menneske-Sjælen i Tidens Løb har stillet sig til *Kundskab* i det hele og især til Kundskab om hvad der *skjuler* sig for de Øine, vi har tilfælles med Dyrene, altsaa hvad man kalder *Aandens* og *Hjertets* Verden. En saadan Bog kunde nu, som kiært Barn, have mange Navne, men jeg vil her helst kalde den en Haandbog i *Menneske-Kundskabens* Historie, thi hvad enten vi vil følge Odin paa Sleipner, eller Isegrim paa Helhesten, enten vi helst vil fare til Himmels eller seile i Luften, bide i Græsset eller bore os ned i Afgrunden, saa nødes vi dog til at tage *os selv* med, ligesom Ordsproget bemærker, at Skaden vender sig aldrig saa tit, hun har jo Halen bag sig, og naar vi alligevel i Tankerne gaaer fra os selv, da gaaer vi aabenbar fra Forstanden med det samme, og det nytter slet ikke, at man gjør sig saa vred som en *Tysker* og bander paa, at raan kommer netop ret til sig selv og til Forstanden ved at gaae fra »*Menneske-Naturen*« og »*Menneske-Historien*« i det hele, og lade, som man havde skabt sig selv, men af en Feiltagelse indviklet sig i lutter vildfremmede Elementer, som man maatte ud af, og ind i den rene Tomhed for at finde sig selv.

318

En saadan Haandbog i Menneske-Kundskabens Historie skulde nemlig vise os, *hvad* der blev af *Menneske-Livet* i Østen og Vesten, i Syden og i Norden, alt eftersom det blot nysgierrige og ærgierrige Menneske snart glemde sig selv over det Umælende og snart foer vild om sig selv i Luften, eller det sandhedskiærlige videlystne Menneske gik i sig selv og mødtes med Sandheden fra det Høie. At nu det første Forsøg paa en saadan *menneskelig* Kultur-Historie, der stræbde at følge alle Menneske-Sjælenes kiendelige Bevægelser i Vidskabs-Retningen, de flyvende saavel som de krybende, vilde blive meget ufuldkomment og ufuldstændigt, og hvad man i Konsten kalder *Fuskeri*, det følger af sig selv, men var Forfatteren dog et med sig selv, med Sjælens høie Flugt og stille Eftertanke og med Slægtens store Levnetsløb *forholdsviis* velbekendt og fortroligt *Menneske*, da vilde *dette Fuskeri* dog være langt anderledes styrkende og glædeligt for alle livlige og lyskiære Menneskebørn end de mest fuldendte *Konstværker* enten fra den ældste, den mellemste eller den nyeste Tid, og saameget er mig klart, at dersom vi Bogmagere ikke vil see langt mere paa, hvad man i vor Tid og vort Folk kan have Gavn og Glæde af at læse, end paa hvad vi selv kan faae Roes og Berømmelse ved at skrive, da vil det gaae hos os, som det gik i *Grækenland*, paa *Island*, og hidtil allevegne, hvor man fik hvad der kaldes en *klassisk Literatur*, at Pennen istedenfor at være *Aandens* Pegepind og Dannestikke, kun bliver en Pind til dens Ligkiste. Man kan finde det latterligt, og jeg tør haabe, *Menneske-Livet* hos os kan lykkelig giennemgaae den *Skjærsild* paa *Lysveien*, som hidtil allevegne gav det *Banesaar*, men det er jo dog baade saa kiærligt og livsaligt et Haab, at man nødvendig maa være det, saalænge man kan og tør, og hvis det ikke er latterligt, at en Olding, klog af Skade, kan undgaae meget, som var uundgaaeligt baade for Barnet, den uerfarne Yngling og den iilsindede Mand, da vil det dog heller ikke være latterligt, at *Mennesket* omsider bliver klogt nok til at sætte *Livet* over *Maden* og *Legemet* over *Klæderne*!

319

Den danske Havfrue.1

Du skønne Havfrue
Fra Øresunds Dyb,
Som dandser paa Tue
Og higer i Sky!
Du ingen har daaret,
Det vidner Graahaaret,
Som krandses din Skjald og din Priis.

Du mødte i Vange
Guulhaarede Skjald,
Saa mødte du mange
I Skjoldunge-Land,
Som aarle, saa silde,
Med Øinene milde
Og Rosenrødt ægte tilbunds.

Og vilde de slægte
Stamfædrene paa,
Var Kysene ægte
Og Haandtrykket fast,
Da favned dem Møen
Paa Kiærligheds-Øen
Med Varme i Høst som i Vaar.

*
– 320

Livsallig jeg kalder
I Løvfaldets Tid
Den *Menneske-Alder*,
Som randt tinder Øe,
Mens bleg blev om Kinden
Hos mig Dannekvinden,
Men altid med Rosen i Barm.

Thi roste i Sangen,
Fra Vaar og til Høst,
Jeg høit Danevangen
Ved Bølgerne blaa,
Som Rosernes Stade,
Der skifte kun Blade,
Ei Hjerte, ei Farve og Duft.

Vel aarle og silde,
I deiligste Vang,
Jeg hørde lidt ilde
For Havfruens Priis;
For lidt om vort eget,
Om andres formeget
Var Lyden med Titel af Dyd.

Ja, meget for meget,
Saa trindt mig det lød,
Han roser vort *eget*,
Som dog *kun* er *dansk*;
Er Kvinderne søde,
Er Roserne røde,
De maae vorde blege derved.

Du skønne Havfrue
Fra Øresunds Dyb,
Som dandser paa Tue,
Og higer i Sky!
Hvad tit jeg har svaret,
Har nu jeg erfaret:
Jeg roste dig meget for lidt.

Du mødte i Vangen
Graahaarede Skjald,
Og kyssed for Sangen
Ham midt paa hans Mund,
Lod Roserne røde
Hans Kinder opgiøde,
Og tændte Lynblikket paany.

Du har overblaaet
Den graanede Sky,
Har vidt overgaaet
Din Roes og dit Ry,
Saa end et Par Aldre
Jeg nu maatte skjaldre
For ret dig at rose tilbunds.

Udødelig svømmer
Du selv under Øe,
Mens Kiærlighed strømmer,
Kan Hjertet ei døe,
Og immer forynger
Du Fuglen, som synger
Ved Øresund Kiærligheds Priis!

Med Kiærligheds-Visen
I deiligste Vang,
Skal du vinde Prisen
I Bølgernes Gang;
Naar Strængene briste,
Dit Navn blev det sidste,
Mundharpen har løftet i Sky!

322

Syd-Sælland.1 (Sommeren 1851).

Til Halvfjerds jeg snart kan tælle,
Aar som Dage rulled hen,
»Fladsaa med de faøie Elle«
Lyder i mit Øre end,
Fra paa Barnepigens Skiød
Gaadefuldt det til mig lød
Som en Ælve-Tone! *)

Ikke meer de høie Eile
Skygge mellem Banker graa,
Mangen Skov, som en Vindfælle,
Maatte brat med dem forgaae,
Men, som bag de mange Aar,
Skjalden lever, staaer og gaaer,
Kvæder lydt med Gammen!

Ja, mit Sællands Sønderlide,
Grønnelund ved Bølgen blaa,
Hvor jeg gik nied Kvad og Kvide,
Og hvor først jeg Lyset saae!
Hilse kan jeg dig med Lyst,
Thi Livs-Flammen i mit Bryst
Vifter end og varmer!

Udby-Kirke, nem al kiende!
Ambjerg med dit lyse Haar!
Volmers Taarn ved Verdens Ende,
Med *Spidshuens* trange Kaar!
Og min *Løvsals Tilje* blaa,
Ædelsteen for *Øine* smaa! *)
Med »Hilsæl« godmorgen!

Iselinges Venne-Sæde,
Med den stille, dunkle Skov,
Med den stille, lyse Glæde,
Med den immer travle Plov,
Med de store og de smaa,
Alle milde, *Øine* blaa!**)
Med »Hilsæl« godmorgen!

Præstø-Bugt med snralle Vande!
Præstø-By med Yndighed!
Aften-Skyer med Guldrande,
Hvor min Soel gik venlig ned,
Og stod tidlig op paany
I *Midsommers Morgengry!****)
Med »Hilsæl« godmorgen!

Nysø med de gamle Hække
Og den gamle Venlighed,
Med den unge *Billed-Række*,
Værk af *Vølund* Vingesmed,
Med dit røde Guld i Mund
Giennem Glug i Morgenstund!)
Med »Hilsæl« godmorgen!

Ulsø-Olstrup, værd at male,
Med din pæne *Præstegaard*,
Med dit Kor af *Nattergale*,
Med din Skov af gule Haar,
Og med Haven, hvor som Piil
Voxde baade Kys og Smil! *)
Med »Hilsæl« godmorgen!

Gisselfeld med aabne Grave,
Og for *Skjalden* aaben Dør,
Mens endnu *Peer Oxes* Have
Var en *Fyrrelund* som før!
Du som jeg en Gubbe graa,
Leiret i *Kiærminder* blaa! **)
Med »Hilsæl« godmorgen!

Som en Olding vel af Dage
Seer jeg eder nu igjen.
Kommer dog med *Kvad* tilbage,
Som en udreist *Ungersvend*,
Er med *Livet* veltilfreds,
Vil i eders *Lundekreds*
Atter boe og bygge.

Her det var, for længe siden,
Lyset først for mig oprandt
Over *Livet*, over *Tiden*,
Den som er og den som svandt,
Hvor jeg mindes ved hvert Blad
Ungdoms Kys og *Ungdoms* *Kvad*,
Manddoms Ord og *Gierning!*

Dog, som Skygger af de Døde
Kommer ei jeg dem ihu,
De lyslevende imøde
Træde mig med Lyst endnu,

* *
-- 325

Friske op, som Harpens Lyd,
Gamle Minder, gammel Fryd,
Byde mig velkommen!

Lov, min Siæl, din Skjaldelykke,
Som den sjelden er og var!
Myrthen groer i Bøgens Skygge
For den gamle Sællandsfar,
Laurbær-Løv og Rosen-Blad
Krandse under Fugle-Kvad
Graahaars-Skjaldens Isse!

Fladsaa med de fæøie Elle
I min Barnepiges Mund!
Nyt jeg har dig at fortælle
I en deilig Aftenstund;
Gaarden med den spidse Gavl,
Gaarden med de pæne Tavl,
Der har Skjalden hjemme.

Fruen med den høie Pande,
Fruen med det frie Mod,
Rigest mellem begge Strande
Paa det gammeldanske Blod,
Graahaars-Skjalden rækker Haand,
Vil i Kiærlighedens Aand
Livet med ham dele!

Længe baade lydt og sagte
Rygtet paa sin Alfarvei
Regned med til »*de Opvakte*«
Fruen, som forskrækkes ei
For den gamle »*Bondeven*«,
Med hans Mund, og med hans Pen,
Med hans tynde Lykke.

»Opvakt« er tilvise! Fruen,
Opvakt meer end mange veed,
Som i Hjertet, saa i Huen,
Som en dansk Aarvaagenhed,
326 Som en Skjoldmø paa sin Vagt,
Som en Skjaldroø paa sin Takt,
I Guds Huus og hendes!

Gid, som hun, hver Dannekvinde,
Gid, som hun, hver Dannemand,
Maatte Vei paa Marken finde
Til sit Hjem i Livets Land!
Da med Tysken, Synd og Død
Sikkert de en Landse brød
For i Fred at hvile!

Skjalden, medens Løvet falder,
Vinterkornet saaes i Vang,
Leve skal en Efter-Alder
Her med Fred og Frydesang,
Mindes alt hvad Gud har gjort,
Glemme, selv i Dødens Port,
Kampen over Seiren!

Fladsaa med de høie Elle,
Som ei længer fælde Blad!
Veed du noget at fortælle
Om din Aa, før den blev flad,
Eller om dit Bakkestrøg,
Mens deraf gik Bjergmands-Røg,
Kom til mig imorgen!

Ja, mit Sællands Sønderlide!
Grønnelund ved Bølger blaa!
Skynd dig nu og lad mig vide,
Hvad det er, du venter paa,
For at hente op den Skat
Som alt mangen Nytaarsnat
Blaalys brændte over!

Dem jeg saae i Barnetiden
Paa min Barnepiges Skiød,
Dem jeg saae fuldofte siden
Naar Guldharpe-Strængen lød,
327 Og mig ind ad Øre foer
Et af Sællands gamle Ord,
Malet paa Guld-Kvænnen.

Dem jeg saae som Blus og Bavne
Nys da Tysken flokked sig,
Alt som Krager og som Ravne
Flokkes om nyfaldne Lig,
Men fandt Liv, hvor Dansken var,
Dobbelt i hver Sællandsfar:
Ilden under Asken.

Førstemand var Sællandsfaren,
Hvor det gik paa Liv og Død,
Og naar Tysken løb som Haren,
Høiest og hans Hurra lød;
Altid han er Skatten næst,
Som for hvad han skatter bedst
Tør gaae lukt i Ilden.

Skatten, som var svær at finde,
Ligger i vort eget Muld,
Jordet under Hu og Minde,
Er det danske »Lyseguld«,
Arvegods fra *Skjold* og *Dan*,
Alt for godt til Rov for *Ran*:
Dybets Mareminne!

Staaer nu op, I dovne Kroppe!
Viis os, hvad I duer til,
Mens jer gamle Skjald er oppe,
Mens endnu til Dands er Spil!
Skal med eder glat det gaae,
Sørge jo »Fiolen« maa,
Kom, før Kvinten springer!

Alvor ramt og Miner sure
Fødes nu hver Nat og Dag,
Tyske Luftspring, Skotske Ture,
Er dog ei i Sællands Smag,
328 Giøre Kiæde, kaste af,
Rundenom i Spring og Trav,
Det er Sællands Gammen!

Magelige er vi alle,
Holder ei ad Slæb og Slid,
Derpaa kiendes Sællands Skjalde,

Som paa Skielmeri og Vid,
Men der er dog Maade med,
Saa vi gjør til Tid og Sted
Flittig hvad os huer.

Veie skal selv Rosen-Kinden
Man i Kiærlighedens Skaal,
Godt os huer Dannekvinden,
Danmark og vort Modersmaal,
Saa, naar disse staaer paa Spil,
Seer man hvad vi duer til,
Pokker da maa dovne.

Hør det, ægte Sællandsfare!
De staaer alle tre paa Spil,
Derfor ingen meer sig spare!
Lad ei skee hvad Tysken vil!
Strider, som I var af Staal,
For det danske Land og Maal,
Og for Dannekvinden!